

KALEJDOSKOP HISTORII

Projekt trasy ekspozycyjnej
pod Wzgórzem Zamkowym w Będzinie.

adventure
multimedialne
muzea

SPIS TREŚCI

ZAŁOŻENIA WSTĘPNE.....	3
ADRESACI.....	4
CHARAKTER EKSPOZYCJI.....	5
OPIS PRZESTRZENI WYSTAWIENNICZEJ.....	7
ZABUDOWA SCENOGRAFICZNA.....	8
PROJEKCJE MULTIMEDIALNE.....	9
EKSPONATY.....	10
PRZESTRZEŃ EKSPOZYCYJNA.....	11
A. OBSZAR TEMATYCZNY: „Z ZIEMI”.....	12
B. OBSZAR TEMATYCZNY: „TU BĘDZIEM MY...”.....	16
C. OBSZAR TEMATYCZNY: „KOMORA CELNA”.....	23
D. OBSZAR TEMATYCZNY: „CENTRUM HANDLU”.....	25
E. OBSZAR TEMATYCZNY: „GORĄCE POGRANICZE”.....	28
F. OBSZAR TEMATYCZNY: „OŁÓW, CYNK, WĘGIEL”.....	33
G. OBSZAR TEMATYCZNY: „W NIEPODLEGŁEJ”.....	38
H. OBSZAR TEMATYCZNY: „POŻOGA”.....	40
I. OBSZAR TEMATYCZNY: „PRL”.....	43
J. OBSZAR TEMATYCZNY: „KALEJDOSKOP HISTORII”.....	45

ZAŁOŻENIA WSTĘPNE

Przygotowywana trasa ekspozycyjna mieści się w podziemiach pod Wzgórzem Zamkowym – niezwykle atrakcyjnym topograficznie i historycznie miejscu, którego pierwotne przeznaczenie wciąż nie jest ostatecznie rozstrzygnięte. Prowadzone na wzgórzu prace archeologiczne i rekultywacyjne, połączone z otwieraniem przestrzeni funkcjonalnych publicznie, takich jak plac zabaw czy taras widokowy, skierują w naturalny sposób ruch turystyczny w stronę nowego obiektu. Otwarcie trasy "Kalejdoskop historii" zbiegnie się w czasie z ustaleniami historyków dotyczącymi pochodzenia, historii budowy i przeznaczenia podziemnego kompleksu. Dzięki temu trasa ekspozycyjna przyciągnie uwagę zakładanych grup odbiorców.

Zgodnie z założeniem przyjętym przez Muzeum Zagłębia w Będzinie podziemna trasa ekspozycyjna ma dokumentować historię Będzina od jego początków do czasów współczesnych. Jednocześnie – biorąc pod uwagę miejsce ekspozycji – powinna uwzględniać także podstawowe informacje z zakresu geologii.

Główną osią narracji proponowanej ekspozycji jest przedstawienie Będzina wraz z jego skarbami ukrytymi w ziemi (bogactwo naturalne Będzina, z którego korzystali na przestrzeni dziejów: zamieszkujący tam osadnicy kultury łużyckiej w VII i VI w. p.n.e., rzemieślnicy od wczesnego średniowiecza czy wreszcie robotnicy przybywający masowo do Będzina w okresie rewolucji przemysłowej, korzystający z tutejszego bogactwa surowców naturalnych) oraz specyficznym położeniem na ziemi – położeniem granicznym, które miało konsekwencje gospodarcze i przede wszystkim polityczne. Metaforą prowadzącą zwiedzających jest kalejdoskop – jego szkiełka, które oglądają z bliska, które mają na wyciągnięcie ręki. Na zakończenie układają się one w wielobarwny obraz – pejzaż historii ze zwiedzającymi w tle.

ADRESACI

Przygotowana wystawa powinna być adresowana do trzech podstawowych grup odbiorców:

- ▶ młodzież i dzieci, których wiedza historyczna jest niewielka, zarówno mieszkańcy Będzina, jak i przyjezdni. Wystawa powinna w sposób nowatorski, atrakcyjny uzupełniać ich wiedzę historyczną, a także pozostawiać z refleksją na temat współczesnego miejsca Będzina na mapie Polski;
- ▶ świadkowie historii XX w., mieszkańcy Będzina i okolic, którzy we fragmentach ekspozycji dotyczącej swoich czasów będą mogli odnaleźć własne losy. Dzięki temu powstanie silna więź emocjonalna z miejscem pozwalająca rozbudowywać ekspozycję;
- ▶ turyści zagraniczni, dla których podstawową zachętą do odwiedzin będzie niecodzienne, zagadkowe miejsce ekspozycyjne.

CHARAKTER EKSPOZYCJI

Ekspozycja korzysta z najlepszych wzorców nowoczesnych historycznych wystaw narracyjnych, ale jednocześnie ma własną specyfikę. Zwiedzający wchodzi do podziemi w grupach 15-20-osobowych. Każdej grupie towarzyszy przewodnik.

Odstępujemy od prezentowania wydarzeń w układzie wyłącznie chronologicznym. Zwracamy uwagę, jak na rozwój społeczny i polityczny miasta wpływały warunki związane ze specyficznym położeniem – z jednej strony granicznym, z drugiej zaś osadzonym na naturalnych bogactwach ziemi. Przestrzeń wystawiennicza dzieli się na dziesięć obszarów tematycznych:

- A. „Z ZIEMI”,
- B. „TU BĘDZIEM MY...”,
- C. „KOMORA CELNA”
- D. „CENTRUM HANDLU”,
- E. „GORĄCE POGRANICZE”,
- F. „OŁÓW, WĘGIEL, CYNK”,
- G. „W NIEPODLEGŁEJ”,
- H. „POŻOGA”,
- I. „PRL”,
- J. „KALEJDOSKOP HISTORII”.

Ekspozycja ma charakter multimedialny, ale wykorzystuje też autentyczne obiekty i dokumenty. Dopuszczalne są zamiany, opuszczenia i uzupełnienia, które nie naruszają zasadniczej ścieżki zwiedzania i nie zmieniają głównych idei scenariusza. Na wystawie znajdują się wspomnienia, fotografie, fragmenty filmów, relacje świadków historii, dokumenty, wybrane cytaty z kronik, dzienników, korespondencji prywatnej, przedmioty przenoszące w czasy opowieści.

Projekt plastyczny przewiduje artystyczne, symboliczne przetworzenie charakterystycznych przestrzeni publicznych i prywatnych (np. fabrykę, kopalnię czy cementownię z XIX w., targ średniowieczny, browar). Ekspozycja będzie oddziaływać na widza obrazem, dźwiękiem, zapachem.

Aby dotrzeć do młodego pokolenia, w ramach trasy ekspozycyjnej Kalejdoskop historii nawiązuje się do estetyki tolkienowskiego Władcy pierścieni. Sprzyja temu charakter miejsca i opowieści.

Z założenia każdy, kto przejdzie trasę - labirynt, powinien znać ramy czasowe powstania Będzina, najważniejsze postaci z historii Polski wpisane w jego historię, rozumieć procesy kształtowania się instytucji państwowych i samorządowych, w tym w szczególności kształtowania się granic. Powinien także znać historię najciekawszych miejsc i budynków Będzina – tych, które może jeszcze dziś odnaleźć w tkance miasta, oraz tych, które zniknęły na zawsze w wyniku działań człowieka czy żywiołów. Wreszcie powinien zadać sobie pytanie o znaczenie sojuszy politycznych i ich wpływ na losy mieszkańców najmniejszej nawet wspólnoty politycznej. Autorzy ekspozycji stawiają sobie za cel prezentację Będzina w taki sposób, aby zwiedzający poczuli się zachęceni do dalszej eksploatacji – do odwiedzenia zamku, pałacu, dawnego domu modlitwy i innych atrakcji miasta.

Narracja wystawy zostanie poprowadzona w taki sposób, aby zwiedzający poczuli, że historia jest zapisem działań człowieka. Nie anonimowego, obcego, ale rozpoznawalnego, znanego. Wystawa ma zatem dać poczucie bliskości z tym, co wydarzyło się w przeszłości w Będzinie. Zwiedzający może – dosłownie i w przenośni – dotknąć okruchów historii. Wydarzenia z przeszłości – czasami legendarne, związane z obecnością na tej ziemi królów, wojewodów, biskupów, jak również zwykłych obywateli – mienia się jak drobiny szkła w kalejdoskopie, układając się w wielobarwną mozaikę. Mozaika ta symbolizuje zaś wielość kultur, odmienność losów, mnogość państwowych, które spotykają się w Będzinie. Narracja prowadzi zwiedzających tak, że stają się oni częścią tego wielobarwnego pejzażu. Sami ustawiają się dziś w orszaku wielowiekowej historii.

OPIS PRZESTRZENI WYSTAWIENNICZEJ

Inspiracją dla aranżacji ekspozycji stała się w pierwszym rzędzie niezwykła przestrzeń labiryntu podziemnych korytarzy. Koncepcja plastyczna zakłada podkreślenie wszystkich elementów konstrukcyjnych sal i korytarzy – nawet nierówności terenu i wilgoć zostały wpisane w narrację trasy ekspozycyjnej. Tajemniczość wnętrza zainspirowała z jednej strony do posłużenia się stylistycznym cytatem nawiązującym do świata J.R.R. Tolkiena, z drugiej zaś do zaproszenia zwiedzających do podróży do świata nie do końca odkrytego. Elementy scenografii jak gdyby zastygły w materii, z której nie zostały jeszcze wykopane. Na przedmiotach, przy straganach, w fabrykach mającą ludzie. Zwiedzający poznaje także ich dzieje.

Układ korytarzy wymusza takie prowadzenie zwiedzania, że grupa wchodząc do podziemi, od razu znajduje się w pierwszym obszarze tematycznym, symbolicznie zaś – przenosi się w czasie. Recepcja, miejsce pobrania kasków, ubrań ochronnych, materiałów dla dzieci znajdują się na końcu pierwszego korytarza, przed dojściem do tzw. ósemki.

Każdą przestrzeń wystawową uruchamia sekwencyjnie po wejściu do niej przewodnik.

Jedynym źródłem świecącym stale na trasie dla zwiedzających jest oświetlenie typu LED na obrzeżach chodników ciągnących się przez korytarze.

W odpowiednich miejscach zainstalowane będzie też oświetlenie architektoniczne w oparciu o reflektory LED typu PAR16. Pozwalają one na regulowanie wiązki światła i skupianie jej w wybranych miejscach, przez co uzyskuje się natężenie światła zapewniające komfort poruszania się zwiedzających (w połączeniu z oświetleniem przypodłogowym), jak i odpowiedni nastrój i możliwość podkreślenia detali podziemi i scenografi.

ZABUDOWA SCENOGRAFICZNA

Proponowane elementy scenografii przenoszą odbiorcę do epok i w miejsca odkrywane wraz z historią Będzina. Nie są one jednak dosłownym cytatem, kopią. Są artystycznym przetworzeniem krajobrazów, przedmiotów, obiektów – przypominają świat z wykopalisk, zastygły pod powierzchnią ziemi. Świat ten ożywa za dotknięciem smugi światła, gry światłocieni. Materiał służący do produkcji elementów scenograficznych – włókno szklane – nie będzie ulegał zniszczeniu pod wpływem warunków atmosferycznych panujących w podziemiach. Uzupełnienie stanowiąc będą rdzewiejąca blacha, której postępująca korozja wpisana jest w scenografię, oraz murszejące drewno.

Zachowaniu uwagi sprzyjać będzie dynamika ekspozycji budowana grą światła i dźwiękiem oraz ciekawie zaaranżowane elementy scenograficzne – w niektórych pomieszczeniach zachęcające do dotknięcia, przestawienia czy zabawy.

Elementy scenografii to m.in. geologiczny przekrój ziemi z zatopionymi w nim rudami i innymi surowcami, modele ważnych w historii miasta budynków, zmieniające się na przestrzeni dziejów targowisko, elementy fabryk i hut – symboli XIX-wiecznego Będzina, wewnątrz tramwaju. Instalacje te nie są martwe. Skrywają one bowiem prawdziwe eksponaty, którym zapewnione będą odpowiednie warunki ekspozycyjne, oraz multimedialne atrakcje.

PROJEKCJE MULTIMEDIALNE

Turystów, widzów zapraszamy do udziału w misji w głąb dziejów. Jej celem będzie odkrycie historii niezwykłego miejsca, jakim są podziemia, a także poznanie przeszłości Będzina. W każdej przestrzeni wystawienniczej odwiedzający znajdą okruch historii/szkiełko kalejdoskopu, w nim zaś ukryte będą: krótka projekcja multimedialna – materiał filmowy związany z danym obszarem tematycznym, obraz bądź eksponat. Okruchy te będą jednocześnie atrakcją, zabawą dla zwiedzających. Po zapoznaniu się z prezentowaną w przestrzeni ekspozycyjnej historią zwiedzający otrzymają zadanie odnalezienia szkiełka, a następnie potarcia go. Po przetarciu okruch rozbłyśnie światłem – wizerunkiem bohatera oraz przemówi do grupy, umożliwiając dalszą podróż.

Tuż przed wyjściem z wystawy poszczególne okruchy złożą się w całość – okrąg kalejdoskopu z fragmentami historii poznanymi w czasie przejścia trasy ekspozycyjnej. Jeden okruch wypełni się twarzami zwiedzającej właśnie grupy – wpisując twarze jej członków w historię Będzina. Dziś bowiem to oni stają się częścią wielowiekowej historii. Zwiedzającego pozostawiamy zatem z pytaniem, jaką cegiełkę w architekturze dziejów sam kładzie.

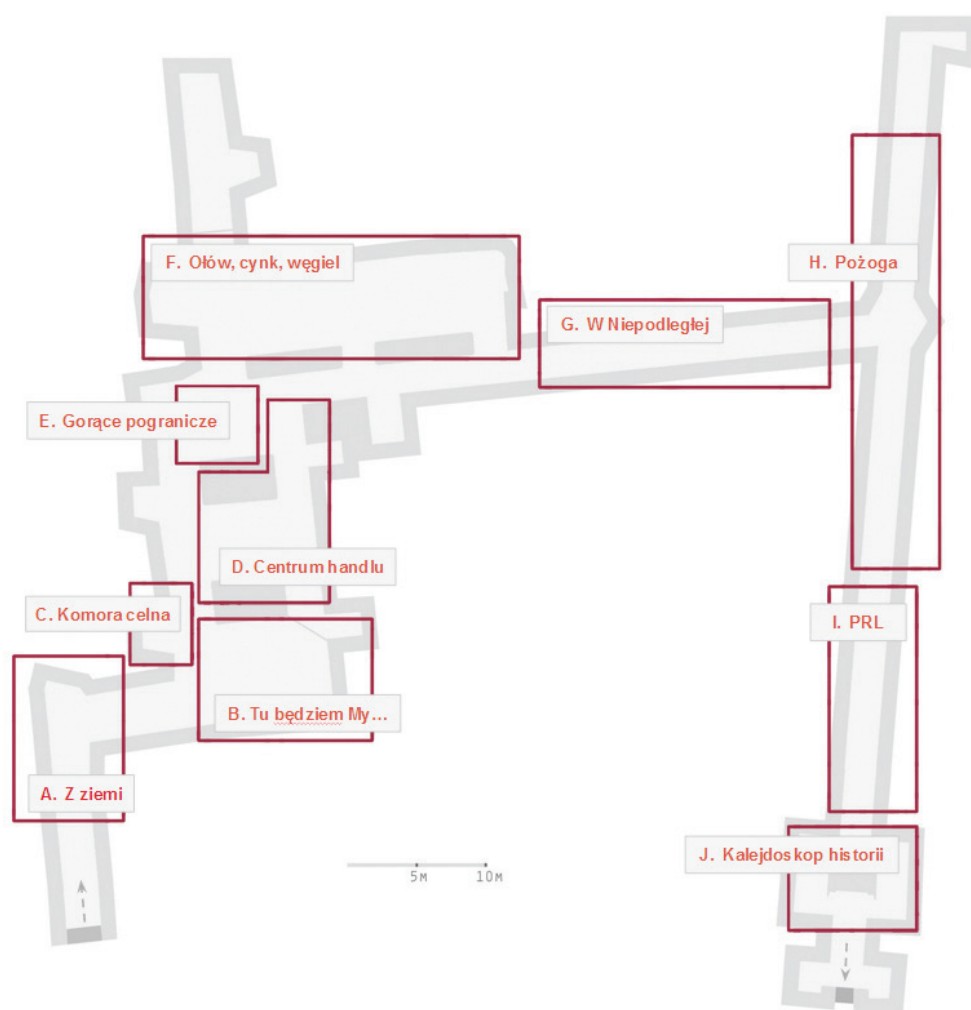
Obok prezentacji w okruchach historii w dwóch największych pomieszczeniach opowieść przewodnika będzie uzupełniana materiałem filmowym, emitowanym z projektorów na ekrany przykrywające całe ściany. Będzie to projekcja tylna na rozpiętej bezszwowej tkaninie z tworzywa sztucznego, rozciągniętej na stelażu. Dzięki temu rozwiązaniu uzyskamy wielkoformatowe widowiska, niejako wykraczające poza przestrzeń podziemnego labiryntu. Osiągniemy wrażenie, jakby jedna ze ścian zniknęła, przenosząc zwiedzających np. na plac budowy murów grodu w XIV w. lub do XIX-wiecznej cementowni. Projektory zostaną rozmieszczone w sposób nierzucający się w oczy, ukryte w naturalnych formach architektonicznych lub w elementach scenografii – zamknięte w szczelnych obudowach, odcinających urządzenia od warunków panujących w podziemiach. Czas trwania każdego z filmów nie przekroczy 5 minut. Materiały te zostaną dostosowane do zdolności percepcyjnych młodszych odbiorców.

EKSPONATY

Trasa turystyczna zostanie wzbogacona artefaktami pochodzącymi ze zbiorów Muzeum Zagłębia oraz – w miarę możliwości – zakupionymi na potrzeby ekspozycji. Ekspozycje te będą prezentowane w specjalnie wykonanych, bezpiecznych, wodoodpornych, utrzymujących stałą temperaturę gablotach. Gabloty te jednocześnie nie będą stanowiły odrębnych obiektów ekspozycyjnych, ale zostaną wbudowane w elementy scenografii. Opracowana wraz z pracownikami Muzeum lista pozwoli udostępnić muzealia, które dotychczas spoczywały w magazynie. Niektóre z nich przed wystawieniem będą wymagały konserwacji.

Wszystkie ekspozycje zostaną opisane za pomocą małych fluorescencyjnych tabliczek.

PRZESTRZEŃ EKSPOZYCYJNA

Przestrzeń wystawowa została podzielona na dziesięć obszarów tematycznych. Narracja prowadzi zwiedzających od pradziejów Będzina do kresu PRL-u i początku III Rzeczypospolitej.

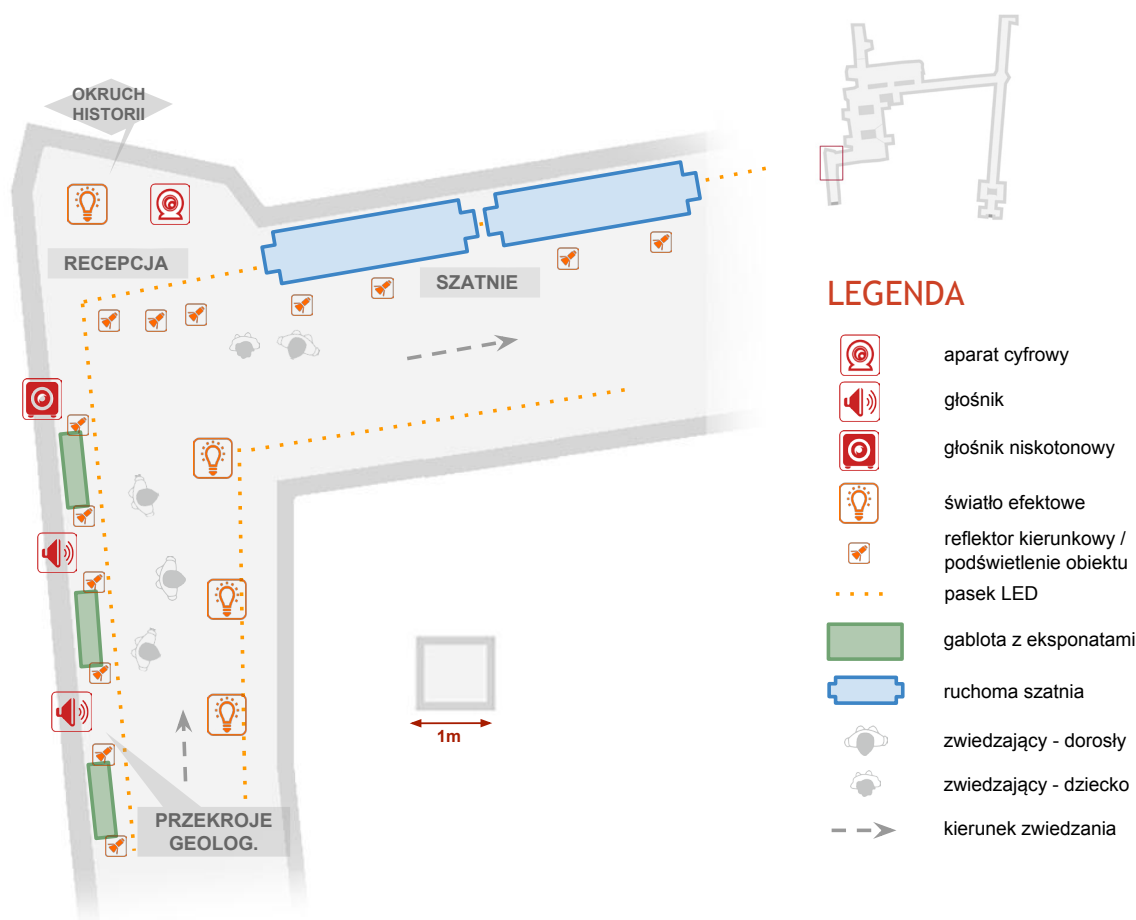
W każdym z tych obszarów podstawowym nośnikiem informacji jest przewodnik. Informacje pozyskane od niego zwiedzający uzupełniają dzięki projekcjom multimedialnym, wydrukom wielkoformatowym, artefaktom oraz reprodukcjom. W wybranych przestrzeniach zlokalizowano atrakcje manualne, w niektórych – multimedialne.

Każdy z przewodników zostanie wyposażony w pilot zdalnego sterowania, za pomocą którego w dyskretny sposób będzie mógł uruchamiać atrakcje multimedialne oraz strefy oświetleniowe - odsłaniając przed zwiedzającymi kolejne przestrzenie ekspozycyjne.

A. OBSZAR TEMATYCZNY: „Z ZIEMI”

1. SCENARIUSZ ZWIEDZANIA

Po wejściu do tej przestrzeni grupa zostaje zaskoczona nagłym błyskiem – jakby odbiciem snopa światła od szkła, fleszem, który po rozbłyśnięciu stopniowo rozjaśnia przestrzeń, wydobywając z niej detale ekspozycji – fakturę ścian z ukrytymi gablotami. Równocześnie przestrzeń wypełniają dźwięki związane z dawną aktywnością ludzi. Przewodnik zaczyna opowieść o geologii, archeologii i pierwszych śladach osadnictwa; w trakcie opowieści pilotem włącza oświetlenie gablot.

Po zapoznaniu się z tą tematyką zwiedzający podchodzą do recepcji/szatni samoobsługowej, w której zaopatrują się w kaski, kamizelki. Nakrycia głowy dla dzieci mogą być profilowane w zależności od proponowanych zajęć tematycznych (np. na szlaku archeologów kaski dzieci mogą przypominać kapelusze safari, a elementem wyposażenia małych podróżników mogą być narzędzia pracy archeologa: maski, pędzelki itp.; na trasie typu „zostań górnikiem/hutnikiem” można wykorzystać kask z lampką górniczą, małe kilofy itp.

2. ZAWARTOŚĆ MERYTORYCZNA

W tej przestrzeni zwiedzający poznaje historię osadnictwa na terenie Będzina i okolic. Odtwarzamy ją za pomocą okruchów ludzkiej aktywności znalezionych podczas prac archeologicznych na tym obszarze. Przedmioty eksponowane w specjalnych gablotach pochodzą ze zbiorów Muzeum Zagłębia w Będzinie. Tutaj zwiedzający przenoszą się w czasie do epoki kamienia, brązu i żelaza; poznają specyfikę kultury łużyckiej. Narzędzia, ozdoby, naczynia – pojedyncze egzemplarze przypominają precjoza w sklepie jubilera. W ten sposób chcemy także podkreślić niezwykłość pracy archeologa.

3. ELEMENTY WYPOSAŻENIA

3.1 Gabloty

Na ścianie, pomiędzy żebrami obudowy umieszczone są trzy duże gabloty muzealne. Wnętrze gabloty przypomina przekrój geologiczny, a prezentowane przedmioty jak gdyby „wynurzają się” z ziemi. Przewodnik podczas swojej opowieści pilotem włącza podświetlenie kolejnej gabloty.

- ▶ Kruszcze - w niej mienią się kruszcze – krzem, rudy żelaza, cynku, węgiel – bogactwo naturalne, które od wieków było źródłem atrakcyjności tej ziemi.
- ▶ Mamut - gablota z kością mamuta jest zaaranżowana w taki sposób, że zwiedzający mają wrażenie, iż prace archeologiczne właśnie trwają, a kość nie została jeszcze w pełni wydobyta.
- ▶ Życie - trzecia gablota kryje wytwory ludzkie – powstałe z kruszców, o których wspomiano wcześniej.

3.2 Oświetlenie

- ▶ oświetlenie architektoniczne przestrzeni - reflektory LED typu PAR16 ze skrzydełkami
- ▶ oświetlenie gablot - umieszczone wewnątrz specjalne miniaturowe reflektory LED, skupiające wiązkę światła bezpośrednio na eksponatach
- ▶ oświetlenie Okruchu historii stanowi oświetlenie efektowe LED RGB sterowane za pomocą sterownika cyfrowego LED DMX
- ▶ oświetlenie przypodłogowe - pasy LED montowane w profilach aluminiowych z osłoną matową ze szkła organicznego

3.3 Zabudowa scenograficzna

Wewnątrz gablot znajduje się imitujący skałę wytlók z żywicy epoksydowej z matą szklaną. Wnętrze gabloty przypomina przekrój geologiczny, a prezentowane przedmioty jak gdyby „wynurzają się” z ziemi.

3.4 Urządzenia multimedialne

- ▶ "Okruch historii" - okruh kalejdoskopu rozbłyska jasnym światłem, oślepiając nieco zwiedzających, którzy po wejściu do korytarza widzą jedynie świetlne pasy na podłodze. Efekt ten umownie przenosi wycieczkę w czasie. Po rozbłyśnięciu okruh łagodnie rozjaśnia kontury przestrzeni mieniąc się refleksami. Podczas rozbłysku cyfrowy aparat fotograficzny robi grupie zdjęcie. Te oraz kolejne zdjęcia wykonane na trasie zwiedzający odnajdą ułożone w większą całość w ostatniej części ekspozycji – w kalejdoskopie historii.
- ▶ system nagłośnienia - zestaw głośników 2.1 - zapewnia odtwarzanie słuchowiska

4. TREŚCI MULTIMEDIALNE

- ▶ słuchowisko - dźwięki prehistorii: ryk i galop mamuta, ludzka aktywność - krzesanie ognia, syk topiącego się ołowiu, szum wody płynącej rynkami do płukania srebra, stuk kamiennych młotków - 7 minut w pętli

5. EKSPONATY

W gablotach zostaną umieszczone następujące eksponaty: kość mamuta, neolityczne nożyk, siekierka i toporek, czarka, garnek i ozdoby – przedstawiciele kultury łużyckiej, średniowieczne srebrne kabłączki, sierp, nóż i groty.

B. OBSZAR TEMATYCZNY: „TU BĘDZIEM MY...”

1. SCENARIUSZ ZWIEDZANIA

W tej przestrzeni odbiorca zapoznaje się z historią budowy zamku i lokacji Będzina. Tu po raz pierwszy poznaje miejsce Będzina na ziemi – tj. na mapie Polski – oraz trwały związek miasta z Koroną; odkrywa Będzin jako twierdzę strzegącą granicy i szlaku handlowego z Krakowa na Śląsk.

LEGENDA

	ekran projekcji tylnej		kamera		reflektor kierunkowy /podświetlenie obiektu		kaseton backlight
	projektor multimedialny		głośnik		pasek LED		zwiedzający dorosły
	ekran LCD / Plazma		głośnik niskotonowy		zabudowa scenograficzna		zwiedzający dziecko
			światło efektowe		lustro		kierunek zwiedzania

Nośnikami informacji w tej przestrzeni są projekcja na jednej ze ścian, wydruk wielkoformatowy z historycznymi postaciami i związanymi z nimi atrybutami (reprodukcje) – orszakiem historii oraz modele najważniejszych budynków Będzina.

Na jednej ze ścian pojawia się sekwencyjnie 15 postaci – osób ważnych dla Będzina – od jego lokacji do XX w. W orszaku historii przechodzą królowie, wojewodowie, burgrabiowie, mieszkańcy. Każdy w ręku trzyma swój atrybut – akt lokacyjny, gmerk, sakiewkę z pieniędzmi, szkic – są to umowne cegielki do budowy zamku.

Wrażenia uczestniczenia w ważnej budowie dopełnia projekcja poświęcona zabudowie Wzgórza Zamkowego prezentowana na całej ścianie. Na środku sali na niewidocznych postumentach stoją najważniejsze budynki Będzina – każdy z nich wiąże się z jednym z bohaterów orszaku historii. Kiedy grupa wchodzi do tej przestrzeni, postumenty przypominają stalagmity – sterczące z podłoża nacieki. Przewodnik, podświetlając postać, jednocześnie zapala/podświetla budynek z nią związany (np. Kazimierz Wielki – zamek). Grupa ogląda wydobytą światłem, rzeźbiarsko wyprofilowaną bryłę. Po uruchomieniu wszystkich budowli zwiedzający odnajdują się pomiędzy nimi, na przestrzennej mapie Będzina, którego dziś już nie ma. Część budynków zmieniła swoje przeznaczenie, część przestała istnieć.

Po prezentacji najważniejszych budowli przewodnik uruchamia na głównym ekranie (zamiast widoku Wzgórza Zamkowego) animowaną studię o charakterze historyczno - poetyckim.

Na koniec omawiania tej części wystawy przewodnik prosi uczestników wycieczki o odnalezienie szkiełka kalejdoskopu oraz przetarcie jego „zakurzonej” powierzchni. Po przetarciu na powierzchni okrucu pojawia się twarz Kazimierza Wielkiego opowiadającego fragment legendy: Tu będziem My...

2. ZAWARTOŚĆ MERYTORYCZNA

- ▶ **NAZWA** – splot legendy i historii. Nazwa pochodzi prawdopodobnie od imienia osobowego Będa lub Będzan, choć legenda mówi, jakoby miano nadał miastu (a przy okazji również i okolicznym miejscowościom) sam Kazimierz Wielki (według innych wersji Kazimierz Odnowiciel), wyrażając się następująco podczas lustracji nadprzemszańskiego grodu: Tam rosną dąbrowy, tam sosnowy, tutaj będziem My, a tam czeladź, a jeśli mało będzie miejsca, to za górą stanie reszta. W ten sposób wprowadzone zostaje także legendarne pochodzenie miejscowości: Sosnowiec, Dąbrowa Górnica, Czeladź, Małobądz, Zagórze. Inna legenda wiąże pochodzenie nazwy z rycerzem Będzą – bosonogim mnichem pokutującym za grzechy (Gołonóg).
- ▶ **GRÓD** – ważny moment w historii Będzina. Gród istniał na wzgórzu już w IX w. i był najdalej na zachód wysuniętym grodem plemienia małopolskich Wiślan. Co ważne, miał znakomite położenie – na szczycie stromego wzgórza, w zakolu rzeki płynącej pośród bagien i mokradeł. Jedyne łagodne podejście do grodu znajdowało się od wschodu i od tej właśnie strony wznoszono drewniano-ziemne wały.
- ▶ **ROK 1358**. Będzin otrzymuje prawa miejskie i przywileje (np. prawo składu soli nadane przez Kazimierza Jagiellończyka w 1464 r.: obowiązek nałożony na kupca do wystawienia na sprzedaż soli przez trzy dni).
- ▶ **STAROSTWO** – Będzin jako siedziba starostwa (królewsczyzna). Pokazane zostaną miejscowości wchodzące w skład starostwa będzińskiego – Jaworzno, Długoszyn, Szczakowa, w późniejszym okresie także Dąbrowa (Konięcpolska Wola), Wańczyków. Zostanie to osadzone w kontekście własności ziemskiej na tym terenie przez cały okres nowożytny, kiedy to większość okolicznych

miejsowości należy do kościoła (do kapituły krakowskiej – klucz sławkowski i księstwo siewierskie) oraz do szlachty (Gzichów, Małobądz i in.). Starostwo będzińskie w 2. poł. XIX w. ma kontynuację w postaci powiatu będzińskiego. Ilustracją dawnego starostwa będzie karta jedynej zachowanej księgi landwójtowskiej Będzina.

- ▶ **MIASTO KRÓLEWSKIE.** Jego symbolem jest gmerk pierwszego wójta Hinka Ethiopusa.

W orszaku idą następujące postaci ze swoimi atrybutami:

- ▶ Kazimierz Wielki (XIV w., zamek),
- ▶ Mikołaj Kornicz Siestrzeniec (XV w., miecz),
- ▶ Natan Meitlis (XVI w., macewa),
- ▶ kard. Hipolit (Ippolito) Aldobrandini, późniejszy papież Klemens VIII (XVI w., kielich),
- ▶ Stefan Koniecpolski (XVII w., szabla),
- ▶ Stefan Czarniecki (XVII w., buława),
- ▶ Jan III Sobieski (XVII w., list do żony),
- ▶ Mieroszewscy (XVIII w., pałac),
- ▶ Jakub Natan (XIX w., mieszek),
- ▶ Franciszek M. Lanci (XIX w., zamek),
- ▶ Samuel Cygler (XX w., pędzel, paleta),
- ▶ Szymon Furstenberg (XX w., huta cynku),
- ▶ Salomon Weinzieher (XX w., budynek Sejmu RP),
- ▶ bracia Wolf i Berek Hercygierowie (XX w., browar),
- ▶ ks. Mieczysław Zawadzki (XX w., medal Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata).

Prezentowane budowle:

▶ **Pałac Mieroszewskich**

Położony w dzielnicy (dawniej wsi) Gzichów pałac Mieroszewskich jest jednym z czterech zachowanych do dziś pałaców tej rodziny. Wzniesiony na początku XVIII w. zachował w swoich wnętrzach najstarsze w regionie polichromie o tematyce świeckiej. Mieroszewscy, których główna siedziba (ordynacja) mieściła się w Mysłowicach, w XVII-XVIII w. należeli do najznacniejszych rodów polsko-śląskiego pogranicza. Najstynniejszy z rodziny – Krzysztof był sekretarzem królewskim i inżynierem fortyfikatorem, twórcą m.in. nowożytnych fortyfikacji Krakowa i Jasnej Góry. Ostatni z Mieroszewskich – Juliusz, londyński korespondent paryskiej „Kultury”, należał do elity polskiego życia umysłowego na emigracji po II wojnie światowej.

▶ **Kościół pw. Świętej Trójcy**

Jest to najstarszy kościół w Będzinie i jednocześnie siedziba pierwszej parafii. Jako murowany został wzniesiony w czasach Kazimierza Wielkiego, choć sama parafia istniała przynajmniej od początku XIV w. Przebudowany w stylu barokowym – z dobudowaną wówczas wieżą – stanowi obok zamku najbardziej charakterystyczny element będzińskiego krajobrazu. Kiedy w nocy z 8 na 9 września 1939 r. Niemcy podpalili stojącą nieopodal synagogę wraz z modlącymi się w niej Żydami, jedyna trasa ucieczki wiodła

przez zamknięty teren kościoła. Za otwarcie bram i uratowanie Żydów ówczesny proboszcz kościoła pw. Świętej Trójcy, ks. Mieczysław Zawadzki, został odznaczony medalem Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata, a samo wydarzenie upamiętnione jest w postaci polsko-hebrajskiej tablicy na ścianie świątyni. Wśród pamiątek przechowywanych w skarbcu kościoła znajduje się m.in. kielich pozostawiony przez przebywającego tu w 1589 r. legata papieskiego kard. Hipolita Aldobrandiniego, późniejszego papieża Klemensa VIII.

▶ **Wielka Synagoga**

Jest to jeden z najbardziej charakterystycznych elementów architektury dawnego Będzina. Główna synagoga będzińskiej gminy żydowskiej została wzniesiona w 1881 r. w samym centrum miasta, u podnóża zamku, w miejscu wcześniejszej synagogi drewnianej. W okresie międzywojennym, ozdobiona polichromiami wykonanymi m.in. przez znanego będzińskiego artystę żydowskiego Samuela Cyglera, stanowiła – wraz ze stojącą obok szkołą bejt midrasz – główny ośrodek kultu wyznawców judaizmu. W podziemiach synagogi znajdowało się także żydowskie więzienie. Spalona przez Niemców wraz modlącymi się w niej Żydami w nocy z 8 na 9 września 1939 r. stała się też symbolicznym początkiem zagłady tutejszych Żydów.

▶ **Browar Gambrinus**

Jest to jeden z dwóch browarów o charakterze przemysłowym, jakie od końca XIX w. znajdowały się w centrum Będzina. Wzniesiony został około 1879 r. przez rodzinę Sercarzów (drugi browar utworzyła rodzina Herzigerów, co może świadczyć o pewnych, niejasnych już dzisiaj, powiązaniach obu zakładów) niemal u podnóża zamku, w miejscu obecnej „nerki”. Od samego początku istnienia browar nastawiony był na produkcję ponadregionalną, a o jakości warzonego piwa świadczą nagrody i wyróżnienia zdobywane na międzynarodowych wystawach. W latach 50. XX w. piwo z browaru Gambrinus wożono m.in. do Warszawy dla odbudowujących polską stolicę robotników. W 1971 r. browar zamknięto i wszystkie budynki wyburzono, a na ich miejscu utworzono węzeł komunikacyjny rozwidlający się w kierunku Elektrowni Łagiszy i Huty Katowice.

▶ **Cementownia Grodziec**

Obecnie są to najbardziej malownicze ruiny na obszarze Będzina. Cementownia w dzisiejszej dzielnicy Grodziec została uruchomiona w 1857 r. dzięki staraniom ówczesnych właścicieli Grodzca – rodziny Ciechanowskich. Była to pierwsza cementownia w Królestwie Polskim i jednocześnie piąta na świecie, co przyczyniało się w znacznym stopniu do gwałtownego rozwoju kształtującego się właśnie w tym czasie regionu Zagłębia Dąbrowskiego. W 1925 r. cementownia stała się własnością belgijskiego koncernu Solvay, a produkowany w niej cement służył m.in. do wzniesienia polskich umocnień wojskowych na granicy ze Śląskiem (Obszar Warowny Śląsk). Produkcję cementu wstrzymano w 1979 r. i od tej pory zakład popada w ruinę, stając się przy tym jednym z najciekawszych plenerów – o charakterze industrialnym – w regionie.

► Kościół na Dorotce

Góra Świętej Doroty (popularnie zwana Dorotką) jest najwyżej położonym punktem Będzina i jednym z najwyższych w całym Zagłębiu Dąbrowskim. Od prawieków stanowiła punkt osadniczy, a być może także miejsce pogańskiego kultu. W 1635 r. na jej szczycie został zbudowany barokowy kościół, który na cześć ksieni klasztoru norbertanek ze Zwierzyńca pod Krakowem, Doroty Kąckiej, otrzymał wezwanie św. Doroty. W czasach niewoli narodowej w XIX w. świątynia ta stanowiła dla mieszkających na Śląsku Polaków symbol polskości i cel lokalnych pielgrzymek. Na stoku wzgórza znajduje się także źródelko, którego woda według podań ludowych ma moc uzdrawiającą wzrok.

► Dworzec kolejowy Będzin

Pierwsza linia kolejowa przechodząca przez obszar Zagłębia Dąbrowskiego (Droga Żelazna Warszawsko-Wiedeńska), ukończona w 1848 r., omijała Będzin. Dopiero w 1859 r. poprowadzono odnogę linii z Ząbkowic, przez Będzin i Sosnowiec, w kierunku granicy pruskiej. Jednym z nowo wzniesionych budynków dworcowych był zbudowany w stylu neogotyckim właśnie dworzec w Będzinie. Nieco oddalony od centrum miasta dworzec z czasem stracił znaczenie na rzecz dworca Będzin-Miasto. Po II wojnie światowej część rampy została zbudowana z wykorzystaniem macew z likwidowanego cmentarza żydowskiego.

► Mury miejskie wraz z bramami

Lokacyjny Będzin w czasach Kazimierza Wielkiego został opasany kamiennymi murami, w których znajdowało się kilkanaście wykuszowych (otwartych do wewnątrz) baszt oraz dwie bramy – Bytomska i Sławkowska. Część tych murów, wraz z trzema basztami, zachowała się do dziś i stanowi czytelny w krajobrazie miasta element pierwotnego kształtu. Bramy zostały rozebrane najpóźniej na początku XIX w. Mury miejskie Będzina należą obecnie do najdłuższych kamiennych murów w Polsce.

► Dom wójta

Położony w narożniku dawnego Rynku (dziś plac Kazimierza Wielkiego) tzw. dom wójta stanowi ekwiwalent nieistniejącego starego ratusza. Jest to jedna z najstarszych będzinских kamienic, choć bez dokładnych badań archeologicznych i architektonicznych nie da się dokładnie określić jej wieku. W XVIII w. w tym miejscu znajdował się tzw. dom wjezdny, czyli miejska karczma. W ścianie budynku widać murowany gmerk (znak) pierwszego będzinского wójta (Hinko Ethiopus, XIV w.) oraz tablica upamiętniająca obchody sześćsetlecia istnienia miasta (1958).

► Kamienica Winera, tzw. Mały Będzin

Jest to jedna z najważniejszych i jednocześnie największych kamienic przedwojennego żydowskiego miasta, położona w narożniku placu 3 Maja. Spośród wielu instytucji, sklepów i zakładów tu się znajdujących na szczególną uwagę zasługują kino, a przede wszystkim odkryta w 2004 r. w przyziemiu synagoga „Mizrachi”, należąca do Żydów z syjonistyczno-ortodoksyjnej organizacji „Mizrachi”. W głównej sali zachowały się freski i malowidła syna właściciela kamienicy, Altka Winera. Synagoga „Mizrachi” jest dziś jednym z dwóch domów modlitwy, jakie można znaleźć w Będzinie, i jednym z nielicznych materialnych śladów po dawnych mieszkańcach miasta.

► Elektrownia Okręgowa na Małobądzu

Powstała na pograniczu Będzina i Sosnowca elektrownia, której budowę rozpoczęto w 1913 r., stanowiła pierwszy zakład produkujący energię dla regionu Zagłębia Dąbrowskiego. W 1922 r. przyjęła nazwę Elektrowni Okręgowej w Zagłębiu Dąbrowskim i przez kolejne lata, także po II wojnie światowej, była jednym z najlepszych i najnowocześniejszych zakładów tego typu w Polsce.

3. ELEMENTY WYPOSAŻENIA

3.1 Wydruk

Na wielkogabarytowym, zadrukowanym, podświetlonym panelu przedstawiony jest orszak historii. Jest to druk na folii klejonej do mlecznego PCV. Obraz jest podświetlany od tyłu żarówkami typu LED, a samo podświetlenie uruchamia się sekwencyjnie, zgodnie z oprowadzaniem przewodnika.

3.2 Zabudowa scenograficzna

W centralnym punkcie sali na wypiętrzonych postumentach znajdują się ważne dla Będzina budowle: sakralne, świeckie, przemysłowe. Niektóre z nich istnieją obecnie już tylko na rycinach czy fotografiach archiwalnych. Stanowią je wytloki z mlecznego PCV, świecące od środka dzięki żarówkom umieszczonym wewnątrz form. Obiekty stoją na postumentach imitujących fragmenty skał (wytłoki z żywicy epoksydowej, pokryte tynkiem strukturalnym). Rozświetlające się sekwencyjnie budynki odbijają się w zainstalowanych między ozebrowaniem lustrach zwiększających optycznie przestrzeń. Pomędzy żebrami zamontowane są tafle z PCV z okleiną lustrzaną - powiększające optycznie przestrzeń. Za jednym z lusterek zamontowany jest ekran LCD pełniący rolę "Okrucha historii"

3.3 Oświetlenie

- oświetlenie architektoniczne przestrzeni - reflektory LED typu PAR16 ze skrzydełkami
- oświetlenie przypodłogowe - pasy LED montowane w profilach aluminiowych z osłoną matową ze szkła organicznego
- oświetlenie budynków oraz podświetlenie kasetonu uzyskane w oparciu o diody LED sterowane za pomocą sterownika cyfrowego LED DMX

3.4 Urządzenia multimedialne

- projektor zamontowany za ekranem wyświetlający film za pomocą tylnej projekcji. Ekran to rozpięta bezszwowa tkanina z tworzywa sztucznego rozciągnięta na stelażu, zasłaniająca całą powierzchnię ściany (220x435 cm).
- system nagłośnienia - zestaw głośników 5.1 - zapewnia odtwarzanie muzyki tła, dźwięku filmu i wypowiedzi króla
- "Okruch historii" - ukryty za lustrem i dokadrowany do kształtu szkieleta kalejdoskopu ekran lcd z czujnikiem ruchu, prezentujący wypowiedź króla Kazimierza. Projekcja uruchamia się po przetarciu powierzchni lustra dłonią.

4. TREŚCI MULTIMEDIALNE

- ▶ muzyka tła - motyw w stylu filmowym towarzyszący opowieści przewodnika, 10 minut
- ▶ film historyczno-poetycki - krótka pięciominutowa projekcja dopełniająca opowieść przewodnika o początkach Będzina i budowie zamku. Prezentowany film to impresja historyczno - poetycka, której stylistyka wizualna przyjmuje formę animowanej etiudy. Scenografia bazuje na rysowanych i animowanych tłach. Bohaterowie są wykreowani przez "żywych" aktorów prezentowanych w sposób nawiązujący częściowo do teatru cieni (duży kontrast - jasne tła i ciemne postacie z zarysowanymi światłem krawędziami). Opowieść nie stanowi streszczenia wydarzeń historycznych, a koncentruje się na jednym kluczowym temacie i wąskiej grupie bohaterów. Taki zabieg pozwoli uchwycić klimat epoki i najważniejsze prądy historyczne w sposób symboliczny.
- ▶ nagranie aktorskie (monodram) - król Kazimierz Wielki opowiada fragment legendy:
Tu będziem My....

C. OBSZAR TEMATYCZNY: „KOMORA CELNA”

1. SCENARIUSZ ZWIEDZANIA

Idąc do kolejnej części ekspozycji, turyści przechodzą przez symboliczną komorę celną, gdzie będą musieli zważyć wwożony do miasta „towa” podlegający ocłeniu. Zapoznają się tu krótko z taryfami celnymi, ale przede wszystkim z wartością towarów. Poznają także zmieniające się w czasie systemy miar i wag. W stole, przy którym siedzi celnik – Piotr Kochan (pierwszy znany z imienia i nazwiska), „rozsypane” są monety; wszystkie pochodzą ze zbiorów Muzeum Zagłębia, a odnalezione zostały na terenie Będzina.

2. ZAWARTOŚĆ MERYTORYCZNA

- ▶ Informacja o istnieniu komory celnej w Będzinie, jej znaczeniu i skali przepływów handlowych na przestrzeni dziejów. Rekognicja celnika będzińskiego. Przedstawienie taryf celnych z różnych okresów historycznych np. Królestwa Polskiego (1432): 1 grosz szeroki od wolnego konia itp. Przedstawienie systemu monetarnego, systemu miar i wag. Fragmenty najstarszych, XIII-wiecznych, taryf celnych z pobliskiego Siewierza.
- ▶ Celnik i pisarz komory celnej – wysocy urzędnicy królewscy. Przedstawienie urzędników - kim byli w strukturze ówczesnego miasta.

3. ELEMENTY WYPOSAŻENIA

3.1 Gabloty

W blat stołu wbudowana jest gablota muzealna na monety, o wymiarach 40 × 70 cm, podświetlona światłami typu LED. Dno gabloty wykonane jest także z desek – takich samych jak stół celnika. Monety wyglądają, jakby właśnie zostały wysypane.

3.2 Oświetlenie

- ▶ oświetlenie architektoniczne przestrzeni - reflektory LED typu PAR16 ze skrzydełkami
- ▶ oświetlenie przypodłogowe - pasy LED montowane w profilach aluminiowych z osłoną matową ze szkła organicznego
- ▶ oświetlenie gabloty z monetami - umieszczone wewnątrz miniaturowe reflektory LED
- ▶ projektor efektów gobo - wyświetlający na podłodze za bramą symbol "gmerka"
- ▶ wallwasher LED - światło efektowe

3.3 Zabudowa scenograficzna

Komora celna wykonana jest z desek. Na stole znajduje się replika średniowiecznej wagi szalkowej. Celnik w komorze to rzeźba wykonana z żywicy epoksydowej, ożywiona poprzez wyświetlaną na niej projekcję - nagranie aktorskie.

Brama, przez którą przechodzą zwiedzający, to forma ze styropianu z nałożonym tynkiem strukturalnym, stylizowana na skałę. Na chodniku przed turystami wyświetla się obraz gmerka z umieszczonego nad bramą rzutnika gobo. Po przejściu grupy znak oddala się i znika.

3.4 Urządzenia multimedialne

- ▶ projektor wyświetlający na twarzy rzeźby nagranie aktorskie
- ▶ głośnik dwudrożny do odtwarzania wypowiedzi celnika

3.5 Atrakcja manualna

- ▶ waga, której szale turyści muszą wyrównać obciążając jedną z szal za pomocą woreczków leżących na stole celnika. Przy odpowiednim ciężarze fotokomórka otwiera bramę do miasta, a na podłodze wyświetla się gmerk.

4. TREŚCI MULTIMEDIALNE

- ▶ projekcja filmowa - mapping na twarz manekina. Nagranie aktorskie (monodram) - celnik operujący bogatą mimiką twarzy przemawia do wchodzących do miasta turystów prosząc o zważenie towarów.

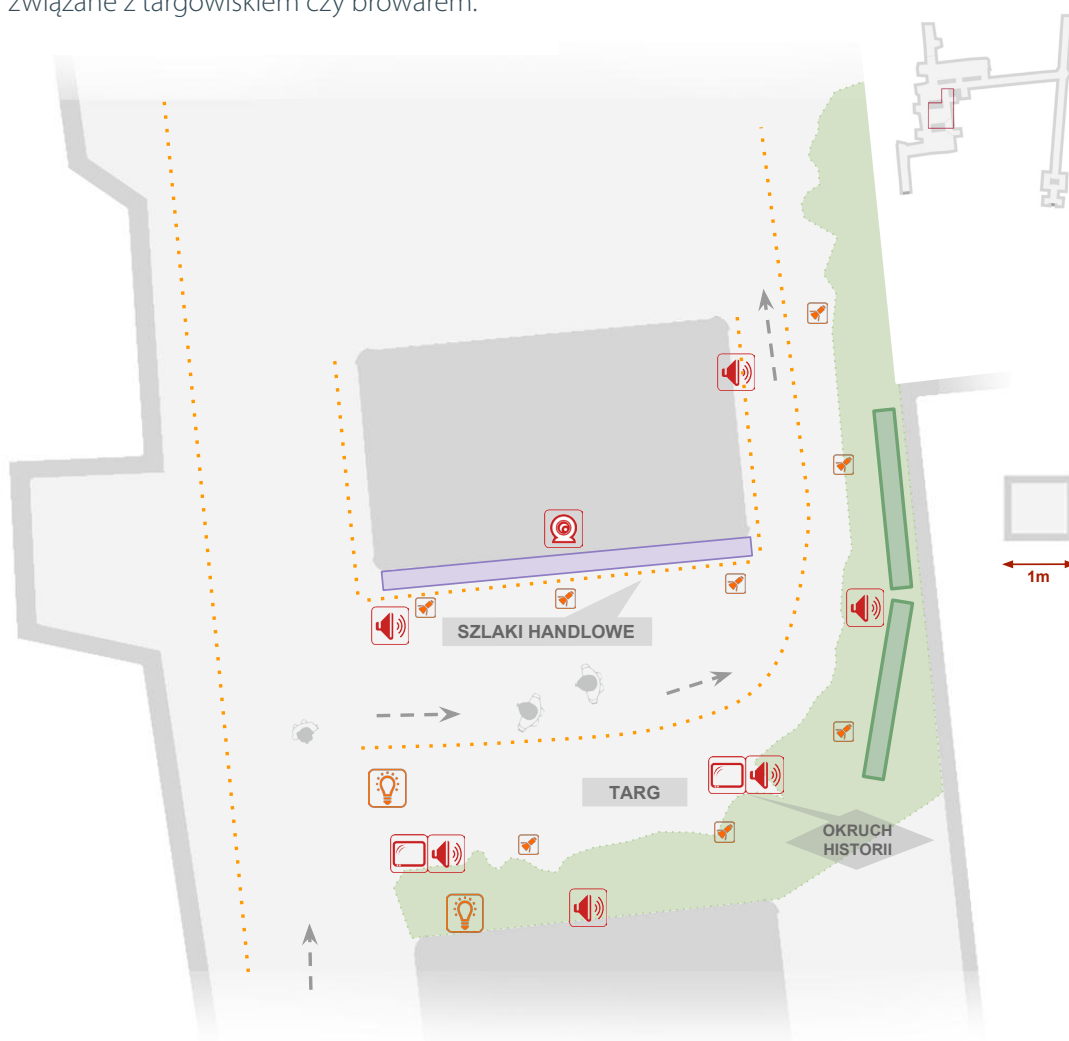
5. EKSPONATY

1 grosz St. A. P., 1 krajcar (Austria) od 1800 r., 1 boratynka litewska, Jan Kazimierz, XVII w., 1 grosz polski z 1859 r., 1 halerz austriacki z 1911 r., 1 grosz polski z 1823 r., 2 grosze z 1923 r., 1 grosz z okresu międzywojennego, 5 groszy z 1938 r., 2 fenigi III Rzeszy Niemieckiej.

D. OBSZAR TEMATYCZNY: „CENTRUM HANDLU”

1. SCENARIUSZ ZWIEDZANIA

Po przejściu przez komorę zwiedzający znajdują się pośrodku targowiska. Poznają je, przechodząc po przygotowanym i zaznaczonym smugą światła chodniku. Przewodnik pilotem podświetla kolejne części targowiska, opowiadając, jak zmieniał się handel na przestrzeni dziejów – od średniowiecza (handel rzemiosłem charakterystycznym dla Będzina), poprzez browar, do targu z 1. poł. XX w. W tym miejscu turyści poznają także życie codzienne wielokulturowego miasta i zapomniane, a łączące się z Będzinem rzemiosła. W elementach scenografii ukryte są autentyczne eksponaty związane z targowiskiem czy browarem.

LEGENDA

 ekran LCD

 kamera

 głośnik

 głośnik niskotonowy

 światło efektowe

 reflektor kierunkowy

 pasek LED

 zabudowa scenograficzna

 gablota z eksponatami

 plansza tekstowo-graficzna

 zwiedzający - dorosły

 zwiedzający - dziecko

 kierunek zwiedzania

Również w tym miejscu – jak poprzednio – przewodnik prosi o odszukanie szkiełka - okruchu historii. Po jego przetarciu do zwiedzających przemówi król Kazimierz Jagiellończyk nadający prawo składu soli w bałwanach w 1464 r.

2. ZAWARTOŚĆ MERYTORYCZNA

- ▶ Najstarszy szlak handlowy z Krakowa na Śląsk. Fragment najstarszej polskiej lustracji dróg (1570) opisującej m.in. przebieg drogi Kraków-Olkusz-Sławków-Będzin-Bytom i jej odnogi ze Sławkowa do Siewierza.
- ▶ Jarmarki – sześć razy do roku (50 kramów, głównie żydowskich).
- ▶ Rymarze i szewcy – zapomniane rzemiosła.
- ▶ Otwarta brama w herbie Będzina – symbol miasta otwartego, przyjaznego handlowi.

3. ELEMENTY WYPOSAŻENIA

3.1 Wydruk wielkoformatowy

Na ścianie naprzeciw targowiska znajduje się reprodukcja mapy z XVI w. z zaznaczonym na niej szlakiem handlowym z Krakowa na Śląsk. Szlak przebiega przez Będzin.

3.2 Oświetlenie

- ▶ oświetlenie architektoniczne przestrzeni - reflektory LED typu PAR16 ze skrzydełkami
- ▶ oś czasu - pasek led wbudowany w podłoże - oś ta rozświetla się sekwencyjnie, pokazując wiek, z którego pochodzi dana część targowiska; jednocześnie rozświetla się właściwy fragment targu

3.3 Zabudowa scenograficzna

Targ przypomina skamieliny. Stragany, towary wyglądają tak, jakby zastygły w kamieniu. Targowisko wykonane zostanie ze styropianowych form i z rusztu metalowego obłożonego siatką oraz z wytłoków z żywicy epoksydowej, pokrytych tynkiem strukturalnym imitującym skałę. W części ukazującej browar, obok „kamiennych” faktur pojawia się również drewno, min. w postaci drewnianej beczki, która w zależności od warunków może także służyć za zbiornik skapującej z sufitu wody.

3.4 Urządzenia multimedialne

- ▶ “Okruch historii” - ukryty w scenografii i zabudowany w kształt szkiełka kalejdoskopu ekran lcd z czujnikiem ruchu
- ▶ projektor odtwarzający iluzję pływających w skrzyni ryb
- ▶ system nagłośnienia - zestaw głośników 5.1 - odtwarza słuchowisko i przemowę króla

4. TREŚCI MULTIMEDIALNE

- ▶ słuchowisko - dźwięki typowe dla targowiska – gdakanie kury, stuk młotka, rozmowy, okrzyki - zmienne w czasie - w zależności od prezentowanej epoki
- ▶ nagranie aktorskie (monodram) - król Kazimierz Jagiellończyk nadaje prawo składu soli w bałwanach w 1464 r.
- ▶ animacja pływających w skrzyni ryb

5. EKSPONATY

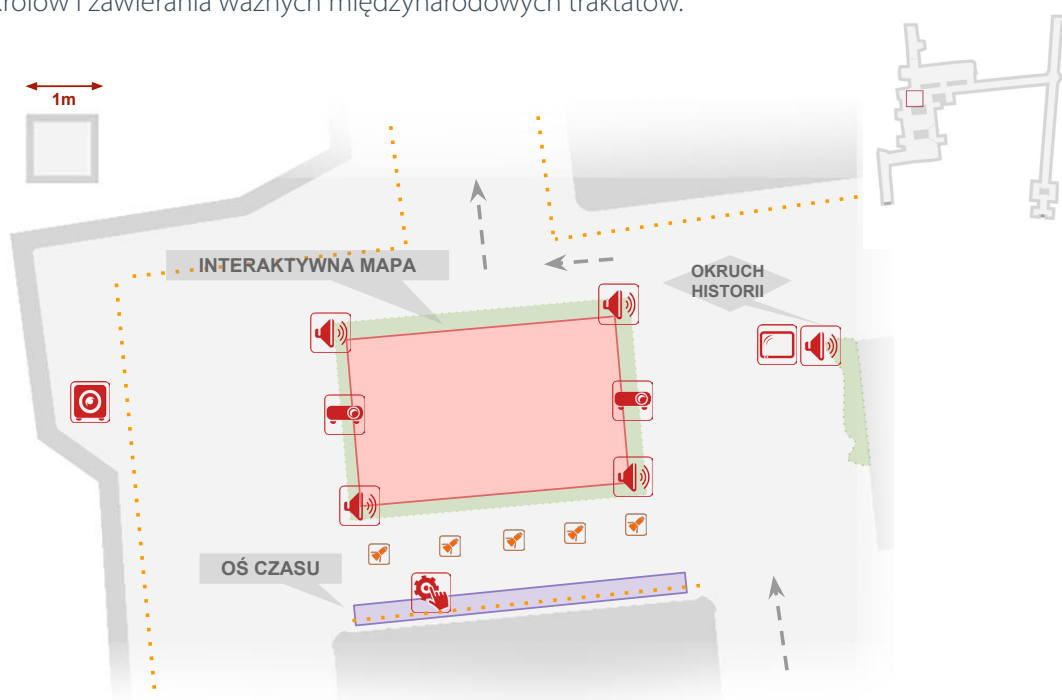
Tasak żelazny, robota kowalska; kłódka zakładana koniom na pęciny; zawias żelazny, typowy, jeden koniec wycięty w kształcie liścia, drugi skręcony; okucie rozwidlane „gęsie główki”; zasuwa w formie płyty z żelaznym prętem; kufel żelazny o kształcie cylindrycznym z uchem; kłódka z kluczem; rondel żelazny, robota kowalska; brytfanka z karbowanej blachy; kosz sosnowy; garnuszek i flakon gliniany; maselnica korbkowa; tasak w kształcie konika; korkownic – drewniany ubijacz do korków; koszyk do wypieku chleba z łupanego korzenia sosny; misa fajansowa służąca do mycia; dzban fajansowy do nalewania wody podczas mycia; podkowa końska z pozostałością pięciu gwoździ; garnek gliniany, butelki, dzban siwak; garnek gliniany z czerwonej gliny.

E. OBSZAR TEMATYCZNY: „GORĄCE POGRANICZE”

1. SCENARIUSZ ZWIEDZANIA

Historia ta zostanie przedstawiona na przestrzennej interaktywnej mapie. Odbiorcy będą mogli stanąć wokół niej i – dotykając suwaka z osią czasu – obserwować, jak i kiedy zmieniała się granica, które wojska przechodziły przez Będzin, jakie ważne głowy państw i z jaką misją przyjeżdżały do miasta, wreszcie, który z władców wcielał Będzin pod swoje panowanie.

Ważnym elementem mapy będzie graficzne przedstawienie granicy przebiegającej na Brynicy i Czarnej Przemszy jako najbardziej trwałej granicy w dziejach państwa polskiego i jednej z trwalszych w Europie. W ten sposób Będzin zostanie ukazany jako ważne miasto w procesie kształtowania się państwowości polskiej, jako miejsce spotkania Małopolski z Górnym Śląskiem i Czechami, jako miejsce spotkania królów i zawierania ważnych międzynarodowych traktatów.

LEGENDA

	manualna atrakcja		głośnik		zabudowa scenograficzna
	ekran projekcji przedniej		głośnik niskotonowy		gabłota z eksponatami
	projektor multimedialny		światło efektowe		plansza tekstowo-graficzna
	ekran LCD		reflektor kierunkowy		zwiedzający - dorosły
			pasek LED		zwiedzający - dziecko
					kierunek zwiedzania

2. ZAWARTOŚĆ MERYTORYCZNA

- ▶ W czasach plemiennych granica pomiędzy śląskimi Opolanami a małopolskimi Wiślanami. Nie była to granica linearna i nie przebiegała wzdłuż rzek, ale na wododziale Wisły i Odry, od samego początku jednak była to granica oddzielająca Śląsk od Małopolski (o Zagłębiu możemy mówić dopiero od XIX w.).
- ▶ Około 1177 r. przekazanie Bytomia i Oświęcimia księciu śląskiemu.
- ▶ Zmiany granic księstw śląskich położonych blisko Małopolski (ks. bytomskie i jego podziały), aż do momentu kupna Księstwa Siewierskiego przez Zbigniewa Oleśnickiego.
- ▶ Traktaty Kazimierza Wielkiego, w których zrzekał się praw (pretensji) do Śląska – odtąd na Czarnej Przemszy biegła granica Królestwa Polskiego. Ziemie po drugiej stronie rzeki podlegały wówczas Królestwu Czech. Jest to główny powód budowy zamku w Będzinie. Po 1443 r. granica przesunęła się na Brynicę i przetrwała aż do XX w.
- ▶ Księstwo Siewierskie jako niemal niezależne państwo biskupów krakowskich, istniejące aż do Sejmu Wielkiego, kiedy dobra biskupów zostały zsekularyzowane, a dochody przeznaczone na stutysięczną armię, która ostatecznie nie powstała. Księstwo Siewierskie to niemal połowa współczesnego Zagłębia, obejmowało też kilka miejscowości, które dziś stanowią dzielnice Będzina.
- ▶ Zmiana granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów z jednym stałym fragmentem – na Czarnej Przemszy i Brynicy linia graniczna pozostaje niezmieniona.
- ▶ I i II rozbiór Polski parceluje ziemie polskie, linia graniczna u stóp zamku w Będzinie wciąż pozostaje niezmieniona. Dopiero III rozbiór, kiedy znikają wszelkie granice Rzeczypospolitej, likwiduje i tę.
- ▶ Księstwo Warszawskie – zupełnie nowy twór polityczny z zupełnie nowymi granicami. Wraca granica na Czarnej Przemszy i Brynicy.
- ▶ Królestwo Polskie – jw.
- ▶ II Rzeczpospolita – powstaje autonomiczne województwo śląskie, Zagłębie wchodzi w skład województwa kieleckiego, a granica pomiędzy nimi przebiega znowu na rzekach.

Interaktywna mapa zwróci uwagę na znaczenie tej granicy w kontekście mapy Polski i Europy, jak również w skali regionalnej. Ziemia śląska i zagłębiowska były połączone w jeden wspólny organizm administracyjny wyłącznie wtedy, kiedy miała miejsce okupacja lub istniała ograniczona suwerenność (pruska po III rozbiorze – do 1807 r., I wojna światowa, II wojna światowa oraz okres powojenny). Z tej perspektywy odbiorca zobaczy, że tysiąc lat dziejów czasami znaczy mniej niż kilka dekad. W przypadku Zagłębia i Śląska – dwóch regionów o odrębnych tradycjach, podzielonych granicą – okres PRL-u zjednoczył je poprzez politykę gospodarczą.

Ważne wydarzenia, które pojawią się na suwaku-mapie.

- ▶ Budowa zamku jako pogranicznej twierdzy, strzegącej zachodniej granicy Królestwa Polskiego oraz szlaku handlowego, jednego z najważniejszych w tym czasie.
- ▶ Kwestia Mikołaja Kornicz Sistrzeńca i jego rola na pograniczu – zestawienie „czarnej legendy” burgrabiego z faktami historycznymi. Burgrabia, jako zaufany człowiek Szafranców i Władysława Jagiełły, był wykorzystywany w rozmowach z czeskimi husytami, zwłaszcza w okresie, kiedy ci ostatni zaproponowali polskiemu królowi czeską koronę. Oczywistym przeciwnikiem tej opcji był biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki – stąd bierze źródło czarna legenda będzińskiego burgrabiego. Przez Będzin w tym czasie szła także nieoficjalna pomoc wojskowa dla husytów.
- ▶ Zawarta w 1434 r. ugoda pomiędzy panami śląskimi i małopolskimi w sprawie zwalczania przygranicznych rabusiów.

- ▶ Zamek w Będzinie jako stałe miejsce rozmów i układów, z których najważniejszy był traktat bytomsko-będziński – umowa pomiędzy Rzeczpospolitą a krajami habsburskimi podpisana 9 marca 1589 r.: „W dniu 8 marca odbyła się długa narada polskiej delegacji, która miała trwać do północy, a po jej zakończeniu w nocy z 8 na 9 marca na zamku w Będzinie, w obecności kard. Hipolita Aldobrandiniego, komisarze polscy podpisali artykuły układu. W tym samym dniu swe podpisy pod tzw. traktatem bytomsko-będzińskim złożyli posłowie cesarscy. Na jego mocy arcyksiążę Maksymilian Habsburg zrzekł się tronu polskiego, Habsburgowie obiecali nie ingerować w sprawy Polski, zobowiązali się zwrócić Polsce Lubowlę, a także obiecali, że nie będą zawierać żadnych układów z Moskwą przeciwko Rzeczypospolitej i Szwecji”.

Kwestia tego traktatu zasługuje na szczególne wyróżnienie, ponieważ za jego sprawą miasto znalazło się w orbicie historii europejskiej. Sam traktat zapoczątkował długotrwały pokój z zachodnim sąsiadem (następna wojna polsko-austriacka miała miejsce dopiero w 1809 r.) i niejako przyczynił się do upadku znaczenia zamku, którego nie modernizowano (cała uwaga Rzeczypospolitej skierowana była odtąd na wschód; zakres odbudowy zamku w 1616 r. nie jest znany). W pertraktacjach brało udział wiele znamienitych osób, wśród nich kanclerz Jan Zamoyski oraz legat papieski kard. Hipolit Aldobrandini, późniejszy papież Klemens VIII, znany miłośnik piwa, którego smak poznał właśnie w Polsce (według anegdoty: miał się kiedyś modlić: „Santa piva di Polonia”). Pamiątki po Aldobrandinim znajdują się w pobliskim kościele pw. Świętej Trójcy (kielich). Na zamku zaś jest kamień, niegdyś wmurowany w ścianę zamku, z krzyżem i datą 1588 (rok bitwy pod Byczyną, kiedy to Jan Zamoyski pokonał i wziął do niewoli arcyksięcia Maksymiliana).

- ▶ W 1683 r. odwiedziły Jana III Sobieskiego, w drodze pod Wiedeń, na zamku i w przylegającym do niego mieście. Według jednej z legend właśnie w Będzinie witał polskiego monarchę poseł cesarski, prosząc o pomoc, i tutaj właśnie król zegnał się ze swoją żoną – królową Marysieńką. W będzińskim muzeum jest zachowany oryginalny przywilej Jana III Sobieskiego dla Żydów będzińskich. Stan dokumentu nie pozwala na jego ekspozycję: na wystawie prezentowana będzie kopia dokumentu.
- ▶ Pożar zamku w 1605 r. i jego odbudowa (fragment konstytucji sejmowej z 1616).
- ▶ „Będzińskie wakacje” Stefana Czarnieckiego w 1655 r. Gdy w 1655 r. Szwedzi opanowują Kraków, Stefan Czarniecki opuszcza miasto na czele oddziałów. Umowa kapitulacyjna zakłada, że wraz z żołnierzami uda się do zaproponowanych miast (m.in. Będzin i Siewierz) i tam przez miesiąc się zastanowi, po której stronie chce pozostać. Czas ten Czarniecki spędził na zamku w Będzinie, „pilnowany” przez szwedzkiego oficera. Stacjonująca w Będzinie chorągiew jazdy buntuje się i przechodzi na stronę szwedzką, piechota natomiast stacjonuje w Siewierzu, następnie walczy pod Wojkowicami Kościelnymi. Zmuszona przejść na stronę szwedzką, bierze udział w oblężeniu Jasnej Góry. Sam Czarniecki ostatecznie podejmuje decyzję o pozostaniu przy królu Janie Kazimierzu. Okres pobytu Czarnieckiego w Będzinie (październik-listopad 1655) w historiografii nosi nazwę „będzińskich wakacji”.
- ▶ Żydzi w Będzinie. Żydzi w Będzinie mieszkali od zawsze – pierwsze dokumenty potwierdzające obecność gminy żydowskiej pochodzą z XVI w. W tym czasie istniały już pierwsza drewniana synagoga, mykwa i najstarszy kirkut poza murami ówczesnego miasta lokacyjnego.

Na wystawie zostaną zaprezentowane reprodukcje dwóch przywilejów dla Żydów będzińskich – Jana III Sobieskiego i Stanisława Augusta Poniatowskiego – pochodzące ze zbiorów Muzeum Zagłębia w Będzinie oraz fragmenty lustracji królewskich (część opisowa, bez szczegółowych danych, dotyczących ludności czy dochodów).

- ▶ Miasto dwóch zaborców. Po III rozbiórce Będzin znalazł się w zaborze pruskim (choć wojska pruskie weszły tutaj nieco wcześniej, już po II rozbiórce), ale w 1807 r. Prusacy opuścili ten teren. W tym krótkim okresie (1795-1807) jednak znacznie się przyczynili do powstania i rozwoju górnictwa – np. kopalnia Reden powstała na gruntach należących do mieszczan będzińskich (dziś jest to dzielnica Dąbrowy Górniczej). Po upadku Napoleona i likwidacji Księstwa Warszawskiego (1807-1815) powstaje Królestwo Polskie jako część zaboru rosyjskiego. W jego granicach znalazł się Będzin z całym Zagłębiem i pozostał tam do 1914 r. W czasie I wojny światowej Zagłębie pozostawało pod okupacją pruską i austriacką, ale ta druga Będzina w zasadzie nie dotyczyła.
- ▶ Miasto w przebudowie (1. poł. XIX w.): plan Potockiego z 1823 r. oraz opis miasta burmistrza z 1820 r.; odbudowa zamku przez Franciszka M. Lanciego (lata 30. XIX w.); rozbiórka ratusza i bram miejskich.
- ▶ Epidemia cholery 1831 r. Powstały dwa cmentarze choleryczne, z których jeden – żydowski – na stoku Wzgórza Zamkowego istnieje do dziś. Śmiertelność w lipcu i sierpniu 1831 r. była kilkunastokrotnie większa niż przeciętnie, co można zilustrować na podstawie zachowanych ksiąg metrykalnych.

3. ELEMENTY WYPOSAŻENIA

3.1 Wydruk

Na ścianie znajduje się panel z rdzewiejącej blachy na konstrukcji stalowej z wyciętymi w niej laserem krótkimi opisami ośmiu najważniejszych wydarzeń rozgrywających się na granicy oraz datą. Opisy te są wysłonięte mlecznym PCV i podświetlone od spodu. Obraz podświetlają od tyłu żarówki typu LED. Podświetlenie uruchamia się sekwencyjnie, zgodnie z ruchem suwaka. Jednocześnie przy danym wydarzeniu rozbłyskają światła na przestrzennej mapie, które ilustrują zmieniające się w czasie granice w Europie i stałą granicę w Będzinie.

3.2 Oświetlenie

- ▶ oświetlenie architektoniczne przestrzeni - reflektory LED typu PAR16 ze skrzydełkami
- ▶ oświetlenie przypodłogowe - pasy LED montowane w profilach aluminiowych z osłoną matową ze szkła organicznego

3.3 Zabudowa scenograficzna

W tej przestrzeni podstawową zabudową jest prezentowana na podłodze przestrzenna mapa Europy z Będzinem w centralnym jej punkcie (3d). Mapa wykonana jest z wylóków z żywicy epoksydowej, pokrytych tynkiem strukturalnym, imitujących skałę. Podobną imitacją zabudowany jest także fragment ściany.

3.4 Urządzenia multimedialne

- ▶ "Okruch historii" - ukryty w scenografii i zabudowany w kształt szkiełka kalejdoskopu ekran LCD z głośnikiem i czujnikiem zbliżeniowym
- ▶ 2 projektory do mappingu 3d mocowane pod sufitem
- ▶ system nagłośnienia - zestaw głośników 4.1 - odtwarza tło muzyczne sali
- ▶ kamera - aparat - wykonuje z ukrycia zwiędzającym kolejne zdjęcie do kalejdoskopu historii

3.5 Atrakcja manualna

Za pomocą suwaka można ożywić przestrzenną mapę na podłodze oraz świetlny panel z wydrukiem na ścianie. Na mapie zmienia się kolorystyka – w ten sposób pokazywane są zmiany granic w Europie – z jednym stałym punktem, czyli granicą na Czarnej Przemszy i Brynicy. Równocześnie na panelu z wydrukiem podświetlają się opisy i daty związane z omawianymi wydarzeniami.

4. TREŚCI MULTIMEDIALNE

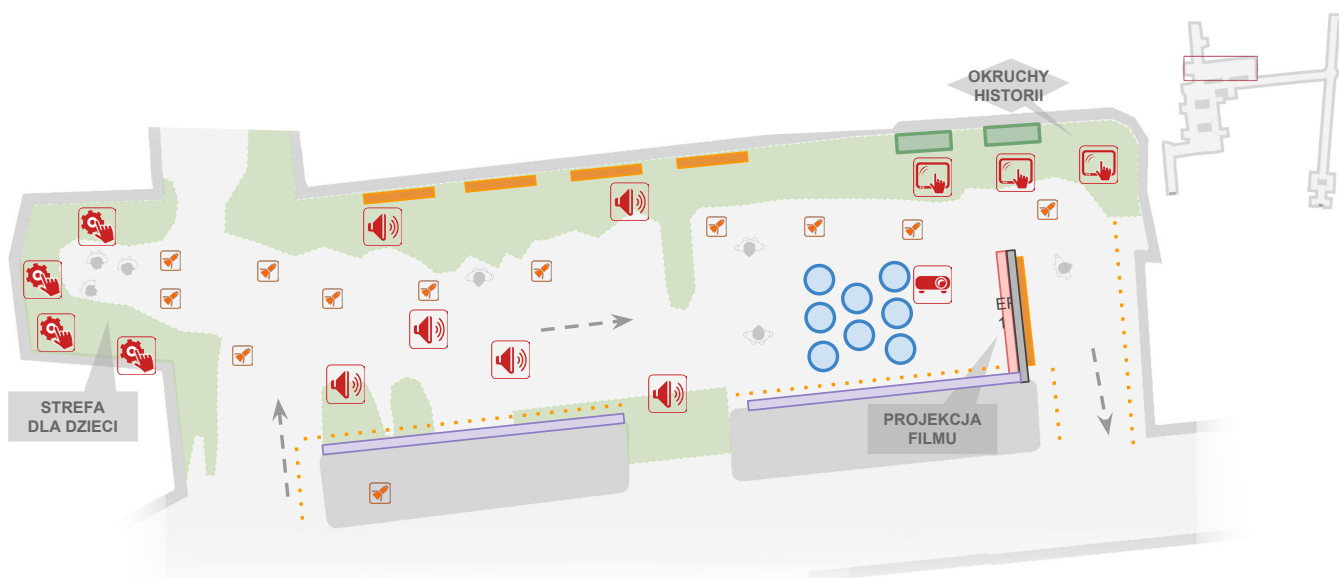
- ▶ mapping 3d - animacja zmieniających się granic wyświetlana na przestrzennej mapie
- ▶ muzyka filmowa zmieniająca się dynamicznie w zależności od omawianej epoki i wydarzeń (zmieniają się instrumenty i klimat - np. dynamiczna/spokojna muzyka, motywy żydowskie itp.) - łącznie 10 motywów
- ▶ nagranie aktorskie do "Okruchu historii" - kardynał Hipolit Aldobrandini zapowiada długotrwały pokój w tej części Europy.

F. Obszar tematyczny: „Ołów, cynk, węgiel”

1. SCENARIUSZ ZWIEDZANIA

W tej strefie scenariusz przewiduje dłuższy pobyt zwiedzających. Została ona zaprojektowana w taki sposób, aby zachęcić turystów do wielu interaktywnych działań. Tę część ekspozycji tworzą fragmenty zainscenizowanych maszyn różnych zakładów produkcyjnych. Turysta, przechadzając się pomiędzy nimi, może je „uruchamiać”, dzięki czemu w ich wnętrzach czyta, słucha i ogląda historie wydobywania, przetwarzania naturalnego bogactwa Będzina. Dowiaduje się także, jak rozwój przemysłu wpływał na życie społeczne. Tutaj też – poprzez biografie właścicieli i pracowników – poznaje krajobraz wielokulturowego miasta.

Dodatkowo w jednej ze znajdujących się tu nisz zaprojektowano przestrzeń dla najmłodszych, gdzie pokazujemy źródła przemysłu w Będzinie. Na podstawie rycin z dzieła Georgiusa Agricoli przygotowano rekonstrukcję wczesnośredniowiecznego pieca do wytopu metali (na obszarze dzisiejszego Zagłębia odkryto najstarsze w Polsce piece do wytopu ołowiu i srebra). W Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie analizowane i niejako odtwarzane są dzisiaj średniowieczne procesy wytopu. Jedną ze specjalnych atrakcji może być próbny proces wytopu w zrekonstruowanym piecu. Kolejnym będzie model płytkiego szybu, gdzie można wyciągnąć „na powierzchnię” wiadro z węglem (wczesne górnictwo). Po uruchomieniu kołowrotka z wnętrza szybu dochodzą odgłosy ludzi pracujących pod ziemią. Dodatkowo dzieci będą mogły płukać kruszec na sicie oraz w specjalnych rynnach – również zbudowanych na podstawie rycin Agricoli.

LEGENDA

	manualna atrakcja		ekran projekcji przedniej		eksponat wielkogabarytowy
	panel dotykowy		światło efektowe		plansza tekstowo-graficzna
	projektor multimedialny		reflektor kierunkowy		ścianka działowa
	ekran LCD		pasek LED		miejsce siedzące
	kamera		kaseton backlight		zwiedzający - dorosły
	głośnik		zabudowa scenograficzna		zwiedzający - dziecko
	głośnik niskotonowy		gabłota z eksponatami		kierunek zwiedzania

2. ZAWARTOŚĆ MERYTORYCZNA

Pod koniec XVIII w. dzięki odkryciu pod Dąbrową bogatych złóż węgla zaczęło się jego wydobywanie. Powstające kopalnie i huty ołowiu przyczyniały się do gwałtownego rozwoju całego regionu, nazywanego zagłębiem. Obok kopalni rozwijają się też inne gałęzie przemysłu: cynkowy, metalurgiczny, mineralny, chemiczny. W 1857 r. uruchomiono w mieście pierwszą na ziemiach polskich cementownię, która pracowała aż do 1979 r. Była to piąta tego typu budowla na świecie. Do miasta zaczynają prowadzić tory kolejowe. Już w 1859 r. przez Będzin przejechał pierwszy pociąg. W przemysł będziński inwestowany jest duży kapitał. W konsekwencji w mieście zaczęło się osiedlać coraz więcej ludzi. Ekspozycja podkreśli niejako „służebną” rolę górnictwa wobec hutnictwa. Produktem finalnym przemysłu w Będzinie był metal (m.in. ołów, srebro, stal). Węgiel zastąpił wcześniej wykorzystywane w procesie wytopu drewno. Skala tego zjawiska była tak wielka, że wycięcie we wczesnym średniowieczu okolicznych lasów w połączeniu ze słabą jakością tutejszych gleb spowodowały powstanie Pustyni Błędownskiej.

Ta część ekspozycji to także opowieść o rodzinach właścicieli głównych gałęzi będzińskiego przemysłu.

► Sercarzowie

Jedna z najważniejszych rodzin żydowskich przełomu XIX i XX w. w Będzinie. Protoplastą rodu i twórcą jego fortuny był Dawid Sercarz, który w 1874 r. założył pierwszy nowoczesny browar (zwany później Gambrinus) i słodownię. W zarządzaniu zakładem pomagali bracia – Izidor i Maurycy. Browar ten, jako że miał własną elektrownię, początkowo dostarczał też energii elektrycznej pierwszym instytucjom w mieście. W 1911 r. do Dawida Sercarza zwrócił się magistrat z prośbą o opracowanie projektu publicznego oświetlenia miasta. Dawid Sercarz zmarł w 1924 r. Jego brat Maurycy założył także na Małobądzu Fabrykę Lin Konopnych i Drucianych w Będzinie. Rodzina Sercarzów brała bardzo aktywny udział w życiu miasta. Kilku przedstawicieli rodu zasiadało w różnych instytucjach miejskich, w tym też w Radzie Miejskiej: Izaak (1915, 1917), Lazar (1917), Adolf (1925). Niektórzy jako przedstawiciele najbogatszej warstwy mieszkańców Będzina wchodziłi także do zarządu Towarzystwa Udzielania Pomocy Lekarskiej Biednym Chorym Wyznania Mojżeszowego.

► Hercygierowie (Herziger)

Rodzina Hercygierów, druga obok Sercarzy rodzina żydowskich fabrykantów w Będzinie, była najprawdopodobniej spokrewniona z Sercarzami (Hercygier = Sercarz). Protoplasta rodu Boruch Hercygier w latach 1841-1846 był głównym rabinem Będzina; został pochowany w ohelu na cmentarzu na Wzgórzach Zamkowych, którego fundamenty zachowały się do dziś. W 1890 r. bracia Berek i Wolf założyli drugi w mieście przemysłowy browar, zwany z czasem Korona. Obaj także byli członkami (1900) będzińskiej Ochotniczej Straży Pożarnej.

► Furstenbergowie

Szymon Furstenberg był od 1925 r. głównym akcjonariuszem Będzińskiej Walcowni Cynku (dzisiejsza Huta Będzin), należał do najbogatszych ludzi w Będzinie i jako jeden z pierwszych mieszkańców posiadał samochód osobowy. W 1924 r. zasiadał w zarządzie miasta (w 1928 r. np. jako wiceprzewodniczący rady, a później krótko także – jednocześnie! – jako jej przewodniczący). W 1938 r. stanął na czele Komitetu Niesienia Pomocy Wyszędleńcom. Ufundował gmach szkolny dla Gimnazjum Koedukacyjnego (im. Szymonostwa Furstenbergów; dzisiejsze liceum). Syn Szymona Furstenberga w czasie II wojny światowej przebywał w getcie w Warszawie, zmarł tragicznie, prawdopodobnie zamordowany w pociągu podczas podróży.

3. ELEMENTY WYPOSAŻENIA

3.1 Gabloty

Na ścianach sąsiadujących z maszynami wbudowane zostały 2 gabloty prezentujące przedmioty związane z górnictwem i hutnictwem - narzędzia pracy, stroje - oraz rzeźby i płaskorzeźby amatorskie – owoce pracy górników.

3.2 Wydruki

Na jednej ze ścian pod panelem ze stali nitowanej, wycinanej laserowo znajdują się małe wydruki zdjęć (druk na folii, folia klejona do mlecznego PCV, obraz podświetlony od tyłu żarówkami typu LED, ok. 40 szt.) ze zdjęciami z fabryk – ludzi pracujących przy maszynach zrekonstruowanych w tej przestrzeni, w cynkowni, kopalni, cementowni, górników i hutników w strojach galowych, zakłady produkcyjne, których albo już nie ma, albo – nieczynne – znikają z pejzażu Będzina. Będą tam dostępne także zeskanowane karty pracy.

Za ekranem projekcyjnym znajduje się betonowa ściana z podświetlanymi kasetonami (kasetony backlight) – 4 szt. Na nich prezentowane są informacje o migracji ludności w XIX w., o pojawieniu się po raz pierwszy pojęcia Zagłębie charakteryzującego ten okręg, o pozostałych miastach – Sosnowcu, Dąbrowie Górniczej i ich ówczesnym rozwoju.

3.3 Oświetlenie

- ▶ oświetlenie architektoniczne przestrzeni stanowią reflektory LED typu PAR16 ze skrzydełkami ukryte w przestrzeniach między maszynami
- ▶ podświetlenie LED elementów maszyn i półprzepuszczalnych wytłoków z żywicy epoksydowej
- ▶ oświetlenie przypodłogowe - pasy LED montowane w profilach aluminiowych z osłoną matową ze szkła organicznego

3.4 Zabudowa scenograficzna

Przestrzeń tę tworzą fragmenty maszyn i urządzeń z kopalni, cementowni czy huty cynku, wykonane ze stali, zabezpieczonej przed korozją ze względu na panujące w podziemiach warunki, miejscami postarzanej: nawisy, wózki ze świecącym węglem (wytłok z żywicy epoksydowej, przepuszczający światło, forma od wewnątrz podświetlona żarówkami typu LED, efekt żarzących się grudek węgla – światło pulsacyjne) i tory, kopki z piaskiem, maszyna-piec z wypadającą kostką ołowiu, fragment suwnicy, maszyna z kołem, wóz stalowy, maszyna parowa, młyn rozdrabniający z cementowni, ławki. Wszystkie urządzenia mogą być uruchamiane przez zwiedzających. Z maszyn – po ich uruchomieniu - wydobywają się dźwięki – nieartykułowane (dźwięki fabryki) oraz historie ludzi pracujących.

W przestrzeni tej, wśród maszyn eksponowane będą również oryginalne worki z cementem z okresu II wojny światowej, odnalezione podczas prowadzenia prac nad rekonstrukcją podziemi.

W strefie dla dzieci znajdują się maszyna z kołem wodnym z zamkniętym obiegiem wody, beczki do płukania srebra, elementy wyposażenia kopalni, piec do wytopu ołowiu.

3.5 Urządzenia multimedialne

- ▶ Okruchy historii” - we wbudowanych w blat (210 × 110 cm) w fabryce trzech małych panelach dotykowych można oglądać archiwalne zdjęcia dokumentujące życie codzienne mieszkańców Będzina w XIX w.
- ▶ projektor zamontowany przed ekranem wyświetlający film za pomocą przedniej projekcji, na ekranie bazującym na ścianie działowej
- ▶ system nagłośnienia dla filmu - zestaw głośników 2.1.
- ▶ okulary projekcyjne 2d/3d na bazie ekranów oLED - 3 szt., zabudowane wewnątrz maszyn i urządzeń
- ▶ głośniki wbudowane w maszyny i urządzenia - 4 sztuki

3.6 Atrakcje manualne

W tej przestrzeni zwiedzający będą mogli dosypać węgla do pieca w hucie cynku, uruchomić napęd walcowni czy przesunąć surowce za pomocą suwnicy. Uruchamiając maszyny, jednocześnie „uruchamiają” dźwięki i obrazy – maszyny zaczynają przemawiać opowieściami o ludziach pracujących w fabrykach i kopalniach, o życiu codziennym, o właścicielach oraz o Będzinie czasu rewolucji przemysłowej.

Przestrzeń dla dzieci również przewiduje atrakcje manualne. Dzieci w specjalnie zrekonstruowanych rynnach będą mogły wyplukać srebro z piachu i gliny, będą również wyciągać węgiel z szybu, a w odtworzonej dymiarce - przy pomocy miechów podnieść temperaturę niezbędną do wytopu ołowiu. Na sitach odsiewać będą złoża - na wzór tego w jaki sposób we wczesnym średniowieczu prowadzono wydobywanie i obróbkę metali.

4. TREŚCI MULTIMEDIALNE

- ▶ film historyczno - poetycki - czas trwania 5-min. Impresja, której stylistyka wizualna przyjmuje formę animowanej etiudy. Scenografia bazuje na rysowanych i animowanych tłach. Bohaterowie są wykreowani przez „żywych” aktorów prezentowanych w sposób nawiązujący częściowo do teatru cieni (duży kontrast - jasne tła i ciemne postacie z zarysowanymi światłem krawędziami). Opowieść nie stanowi streszczenia wydarzeń historycznych, a koncentruje się na jednym kluczowym temacie i wąskiej grupie bohaterów. Taki zabieg pozwoli uchwycić klimat epoki i najważniejsze prądy historyczne w sposób symboliczny. W warstwie fabularnej film pokaże losy właścicieli fabryk, hut, browarów i wielokulturowy krajobraz Będzina, w którym mieszkańcy – Żydzi – sami siebie identyfikują jako członków polskiej wspólnoty politycznej. Budują instytucje publiczne, są członkami wojska polskiego, są pracodawcami, których pracownicy dobrze wspominają.
- ▶ w okularach umieszczonych na obudowie pieca cementowni (stereoskopia, jak w starym fotoplastykonie) - prezentowane są zdjęcia tego właśnie oryginalnego urządzenia i ludzi przy nim pracujących
- ▶ prezentacje interaktywne bazujące na archiwalnych zdjęciach dokumentujących życie codzienne XIX-wiecznego Będzina, dostępne w ekranach dotykowych
- ▶ słuchowisko – dźwięki fabryki, para wydobywająca się z maszyny parowej, szum, syk pieca hutniczego, łoskot młyna kruszącego cement.

5. EKSPONATY

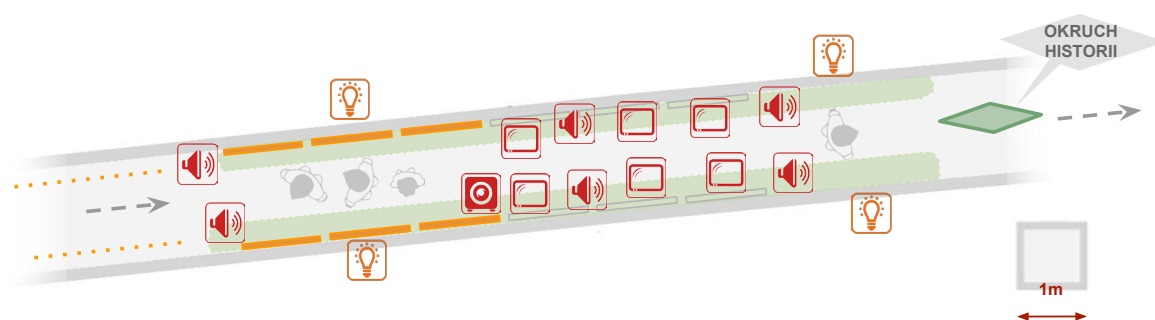
Łyżka odlewnicza; kilof górniczy jednoramienny; lampa górnicza, karbidka, mosiężna; lampa górnicza, benzynówka tzw. bezpieczeństwa; rzeźba w drewnie Hutnik; rzeźba w węglu Górnicy w przodku; płaskorzeźba polichromowana św. Barbary; kilof górniczy dwuramienny; mundur górniczy; spodnie munduru górniczego; płaszcz górniczy; czako z pióropuszem.

G. OBSZAR TEMATYCZNY: „W NIEPODLEGŁEJ”

1. SCENARIUSZ ZWIEDZANIA, ZAWARTOŚĆ MERYTORYCZNA

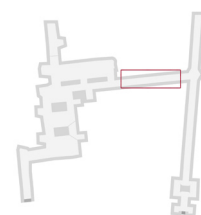
Dalej trasa zwiedzania poprowadzi do wąskiego, długiego korytarza, w którym zostanie pokazany Będzin w okresie II Rzeczypospolitej. W zmianach, jakie mają miejsce w mieście, widać jak w soczewce odbudowę całej ówczesnej Polski. Zwiedzający zostaną przeprowadzeni przez zainscenizowane wnętrze tramwaju linii 21 otwartego w 1928 r. W jego oknach przesuwać się będzie krajobraz Będzina z lat 20. i 30.: wznawianie produkcji w zakładach, pierwsze samochody na ulicach Będzina, linia tramwajowa, rozrost miasta. We wnętrzu na specjalnych panelach umieszczone będą reprodukcje plakatów z epoki (np. plakat koleżeńskich zawodów piłkarskich z 1939 r., reklamy mydła Palmolive z 1925 r., afisz kinowy).

Po opuszczeniu tramwaju zwiedzający zobaczą wbudowaną w podłogę gablotę – „Okruch historii” z eksponatami - porzuconymi rękawiczkami damskim i melonikiem. Jako że zwiedzający zbliżają się do obszaru tematycznego „Pożoga”, w którym prezentowane są losy okupacyjne, rękawiczki i melonik to – umownie – przedmioty porzucone przez uciekających, wysiedlonych mieszkańców.

LEGENDA

	ekran LCD		kaseton backlight
	głośnik		zabudowa scenograficzna
	głośnik niskotonowy		gabloty z eksponatami
	światło ozdobne, scenograficzne		zwiedzający - dorosły
	pasek LED		zwiedzający - dziecko
			kierunek zwiedzania

2. ELEMENTY WYPOSAŻENIA

2.1 Oświetlenie

- ▶ oświetlenie przypodłogowe - pasy LED montowane w profilach aluminiowych z osłoną matową ze szkła organicznego
- ▶ podświetlenie szyb - kasetonów uzyskane w oparciu o diody LED sterowane za pomocą sterownika cyfrowego LED DMX, od czasu do czasu "skok napięcia trakcji" symulowane będzie poprzez celowo przygasające światło
- ▶ oświetlenie scenograficzne stanowią atrapy zabytkowych lamp tramwajowych współpracujące unisono z resztą oświetlenia

2.2 Zabudowa scenograficzna

Na wnętrzu tramwaju składają się: rozkładane drewniane siedziska, okna/kasetony do projekcji, lampy, reklamy pod sufitem, rura z uchwyty do trzymania. Dodatkowo wykonana zostanie obróbka ścian i sufitów.

Sześć okien to panele z mlecznego PCV, podświetlone od tyłu żarówkami LED, z wydrukiem na folii.

2.3 Urządzenia multimedialne

- ▶ sześć zabudowanych ekranów LCD
- ▶ system nagłośnienia - zestaw głośników 6.1 - odtwarza słuchowisko

2.4 Gabloty

Okrucz historii w tym miejscu stanowi lustro weneckie przykrywające zakopaną w ziemi gablotę na eksponaty – rękawiczki i melonik. Po przetarciu powierzchni włącza się podświetlenie gabloty od wewnątrz, dzięki czemu zwiedzający widzą, co znajduje się w środku.

3. TREŚCI MULTIMEDIALNE

- ▶ projekcja w oknach – przesuwają się zdjęcia, sceny z międzywojnia: ważne inwestycje Będzina (np. budowa linii tramwajowej), istotne budowle, w tym nieistniejący dziś budynek magistratu, najbardziej okazałe kamienice przy ul. Kołłątaja i Sączewskiego, plan i realizacja zabudowy placu 3 Maja jako nowego rynku, odsłonięcie pomnika będzińskiej Nike; budowa i wykorzystanie koszar (najpierw doński pułk kozaków, następnie 23. pułk artylerii lekkiej), garnizon w życiu miasta, deflady z okazji 3 Maja ulicami Będzina; życie codzienne mieszkańców, w tym Żydów; ważne postaci w życiu ówczesnego miasta (rabin Levin, starosta Boxa, Samuel Weinzieher, doktor Kosibowicz).
- ▶ słuchowisko towarzyszące poruszającym się obrazom - tramwajowy stukot i dzwonki, rozmowy w kilku językach (polskim, jidysz, rosyjskim), przejeżdżające za oknami samochody, odtwarzana na ulicy muzyka

4. EKSPONATY

Rękawiczki damskie – tzw. mitynki, melonik firmy Huckel/J. Bukowski z Będzina, pochodzące ze zbiorów Muzeum Zagłębia.

H. OBSZAR TEMATYCZNY: „POŻOGA”

1. SCENARIUSZ ZWIEDZANIA

Zwiedzający, wychodząc z tramwaju nr 21, widzą widma wojenne, czerwoną poświatę i majaczące w niej cienie, niektóre w drelichach i charakterystycznych obozowych czapkach. Druga wojna światowa prezentowana jest także w wąskim korytarzu. Dodatkową trudnością aranżacyjną staje się konieczność przeprowadzenia zwiedzających do zatopionego w ścianie świadka historii – siekierki/kilofa służącego prawdopodobnie budowniczym podziemnych korytarzy. Następnie grupa musi wrócić – ruchem wahadłowym – i kierować się w stronę wyjścia. W tej części historia Będzina pęka, kruszy się, dlatego zwiedzający poruszają się w tej strefie już nie obok jednego, ale obok setki drobnych okruchów kalejdoskopu.

Oprowadzając po tej części ekspozycji, przewodnik po krótkim wprowadzeniu historycznym w tematykę II wojny światowej zachęci wszystkich zwiedzających do osobistego przeżycia wydarzeń z lat 1939-1945 poprzez zapoznanie się ze świadectwami poszczególnych osób zamkniętymi w 40 oknach; 20 z nich adresowane będzie do dorosłych – umieszczone będą więc na wysokości ok. 160 cm nad ziemią; 20 wspomnień adresowanych do dzieci umieszczonych będzie niżej, a zawarty materiał nie będzie drastyczny. Będą to wspomnienia z okupacyjnej codzienności, o strachu, braku jedzenia, niepewności jutra i utracie wolności. Okna po przetarciu rozświetlą się pokazując obraz (zdjęcie, mapę, dokument), a po przyłożeniu do nich ucha – uruchomią relacje, wspomnienia.

Tuż przy zatopionej w ścianie siekierze znajdzie się okno opowiadające historię podziemnych korytarzy – ekran LCD ukazujący budowę umocnień przeciwlotniczych. Opowieść ta - krótki film dokumentalny w stylu "Wołoszańskiego" - będzie ilustrowana fotografiami z otwarcia podziemi w 1944 r.

2. ZAWARTOŚĆ MERYTORYCZNA

Jeden z oknach – poprzez losy dowódcy ppłk. Władysława Ryłki – opowie o udziale będzińskiego 23. pułku artylerii lekkiej w kampanii wrześniowej, szlaku bojowym pułku od Zagłębia po Tomaszów Lubelski, aż do kapitulacji Armii Kraków.

Dalsze wspomnienia dotyczyć będą trwającego od 4 września 1939 r. okresu niemieckiej okupacji Będzina (zmiana nazwy miasta na Bendsburg, koszary w Będzinie, polskie podziemie – AK, harcerze, dywersja, wysiedlenia ludności polskiej i żydowskiej).

W 1942 r. na terenie budowanej wcześniej przez władze polskie elektrowni Niemcy założyli filię oświęcimskiego obozu koncentracyjnego, ukrytego pod kryptonimem „Haaga”.

Pod koniec 1942 r. na terenie Warpii (Kamionka) Niemcy utworzyli getto żydowskie dla ludności żydowskiej (ok. 30 tys.), łącząc je z gettem na sąsiedniej Środuli w Sosnowcu. Na początku sierpnia 1943 r. getto zostało zlikwidowane, a ludność wywieziono do obozów zagłady. Te wydarzenia ilustrują wspomnienia Menachema Liora, ostatniego żyjącego przywódcy żydowskiego ruchu oporu z będzińskiego getta.

W oknach zwiedzający zobaczą zdjęcie i posłuchają fragmentów pamiętnika Rutki Laskier (oryginał znajduje się w Yad Vashem). Okno pomieści także portret dziewczynki, fotografię jej rodzinnego domu. W innym miejscu prezentowany będzie fragment spalonej Tory wraz z opowieścią o płonącej w 1939 r. będzińskiej synagodze. W nocy z 8 na 9 września 1939 r. Niemcy podpalili synagogę wraz z modlącymi się w niej Żydami. Część z nich ocalał ks. Mieczysław Zawadzki

Kolejny okno to skan znajdującego się w zbiorach Muzeum Zagłębia niemieckiego planu Będzina z tamtego okresu, pokazujący skalę zniszczeń i wyburzeń z początkowej fazy wojny (rejon synagogi).

Wreszcie jest i kilka przejmujących obrazów pochodzących z będzińsko-sosnowieckiego getta, ilustrowanych prozą Tadeusza Borowskiego (Proszę państwa do gazu) oraz ewentualnie wybrane fragmenty komiksu Arta Spiegelmana Maus, którego akcja także dzieje się na Zagłębiu.

3. ELEMENTY WYPOSAŻENIA

3.1 Oświetlenie

- ▶ oświetlenie przypodłogowe - pasy LED montowane w profilach aluminiowych z osłoną matową ze szkła organicznego
- ▶ podświetlenie kasetonów diodami LED

3.2 Zabudowa scenograficzna

Ekspozycja poświęcona II wojnie światowej będzie oddziaływać surowością i chłodem. Korytarz pozostaje niezmieniony. Po przejściu przez przytulny tramwaj surowość i chłód korytarza mają spotęgować uczucia grozy oraz lęku. W scenografii mienią się jedynie okruchy kalejdoskopu historii. Będą one widoczne na suficie i ścianach. Kilkadziesiąt okruchów będzie ożywiać opowieściami wojennymi. Okruchy to mini-kasetony backlight z nadrukiem. Z okruchu dochodzi dźwięk, słyszalny po przyłożeniu ucha.

3.3 Urządzenia multimedialne

- ▶ projektor do projekcji cieni idących postaci
- ▶ system nagłośnienia - zestaw głośników 2.1
- ▶ ekran LCD z głośnikiem - odtwarza film dokumentalny
- ▶ "Okruchy historii" - 40 miniaturowych głośników i sensorów dotyku wbudowanych w kasetony

4. TREŚCI MULTIMEDIALNE

- ▶ projekcja na ścianie widoczna z tramwaju ze słuchowiskiem: na tle łuny przesuwają się cienie idących korytarzem w bok ludzi, niektóre w drelichach i charakterystycznych obozowych czapkach, słysząc kroki,
- ▶ 40 nagrań lektorskich - opowieści odtwarzanych w okruchach
- ▶ film dokumentalny o budowie podziemi - 3 minuty

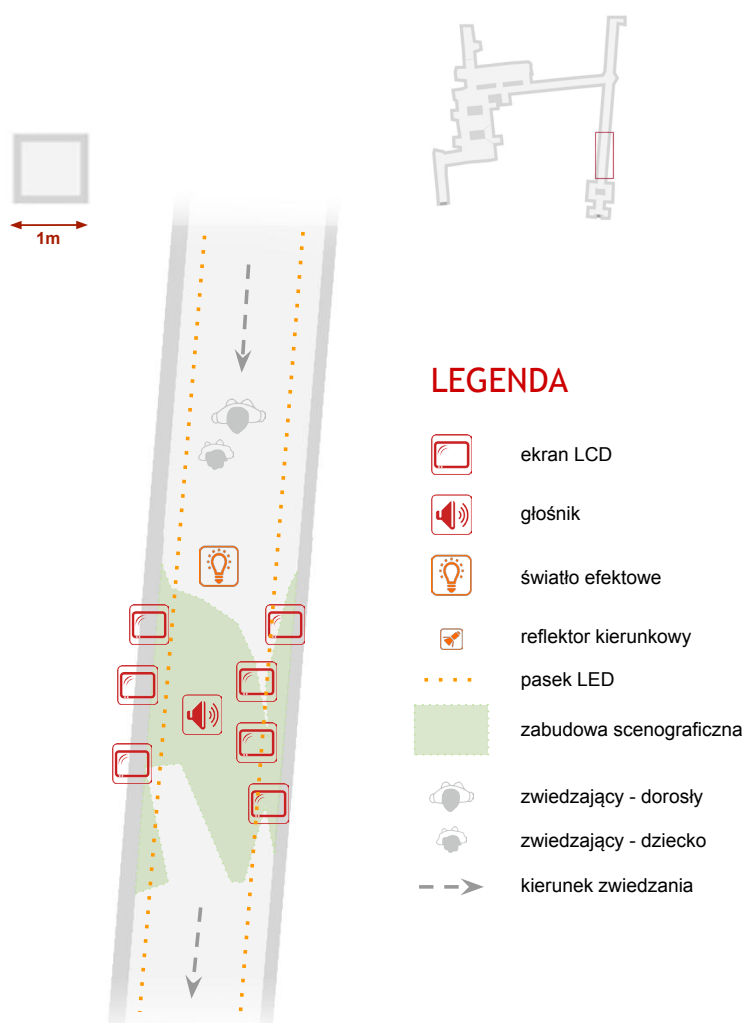
5. EKSPONATY

Najistotniejszym eksponatem prezentowanym w tej części jest świadek historii – zatopiona w ścianie siekierka, należąca prawdopodobnie do przymusowego pracownika budującego korytarze w czasie wojny.

I. OBSZAR TEMATYCZNY: „PRL”

1. SCENARIUSZ ZWIEDZANIA

Do przedostatniej strefy ekspozycyjnej zwiedzający wchodzi, przekraczając uskoki i pęknięcia w posadzce, zabezpieczone szklaną taflą. Przejście z okresu wojennej traumy okazuje się niejednoznaczne – jest to uskok, wejście w nieznane. Wyczekiwana podczas okupacji wolność zaskakuje. Będzin jest już wtedy innym miastem. Radykalnie zmienia się jego struktura społeczna. Lata PRL-u zostaną przedstawione w nieco absurdalnej, zabawnej instalacji krzywych zwierciadeł.

2. ZAWARTOŚĆ MERYTORYCZNA

1. Zmiany związane z budową Huty Katowice. Wyburzenia, aby przeprowadzić dwujezdniową drogę do huty, budowa nowych osiedli (Syberka – bogato udokumentowany fotograficznie projekt budowlany), ale i odbudowa zamku.
2. „Nerka” – stan zabudowy miejsca przed wyburzeniami i widok z lotu ptaka.
3. Migawki z obchodów kolejnych świąt państwowych (1 Maja, 22 Lipca), hasła propagandowe, sztandary.
4. Reglamentowana rzeczywistość – kartki.
5. Narodziny „Solidarności”, „Solidarność” w zakładach w Będzinie, liczba osób przystępujących do związku. Porozumienie katowickie z 11 września 1980 r. Wybory 4 czerwca 1989 r.

3. ELEMENTY WYPOSAŻENIA

3.1 Oświetlenie

- ▶ światło led podświetlające krawędzie luster/okruchów

3.2 Zabudowa scenograficzna

W tym miejscu szklane okruchy zaczynają się zagęszczać, zbiegać, łączyć. Zwiedzający stają w lustrzanym tunelu zbudowanym z pękniętych fragmentów. Nie jest to jednak tafla prostego szkła. Znajdujemy się w gabinecie krzywych zwierciadeł. Zwiedzający odbijają się zniekształceni. Tak, jak zniekształcona była rzeczywistość PRL-u. Pomiedzy taflami luster znajduje się 7 kineskopów telewizorów. W nich sekwencyjnie słuchamy fragmentów kronik filmowych, oglądamy zdjęcia. Od czasu do czasu transmisja przerwana jest planszą „za chwilę dalszy ciąg programu”.

3.3 Urządzenia multimedialne

- ▶ „Okruchy” w tej części ekspozycji to monitory wystylizowane na stare telewizory, które przemawiają głosem Polskiej Kroniki Filmowej

TREŚCI MULTIMEDIALNE

- ▶ słuchowisko - dźwięki zaburzonej projekcji telewizyjnej (szum) pomieszany z melodią pieśni i piosenek socrealistycznych oraz głosami znanymi z przeszłości (Władysław Gomułka, Edward Gierek, Jerzy Urban).
- ▶ projekcja - montaż materiałów archiwalnych z kronik filmowych. Zwiedzający usłyszą i zobaczą wezwanie Cementowni Grodziec do uczczenia pierwszomajowego święta (PKF 15/50; 4.04.1950), zdjęcia archiwalne z lat 70. w Będzinie, projektowanie i budowę ronda - tzw. nerki itp.

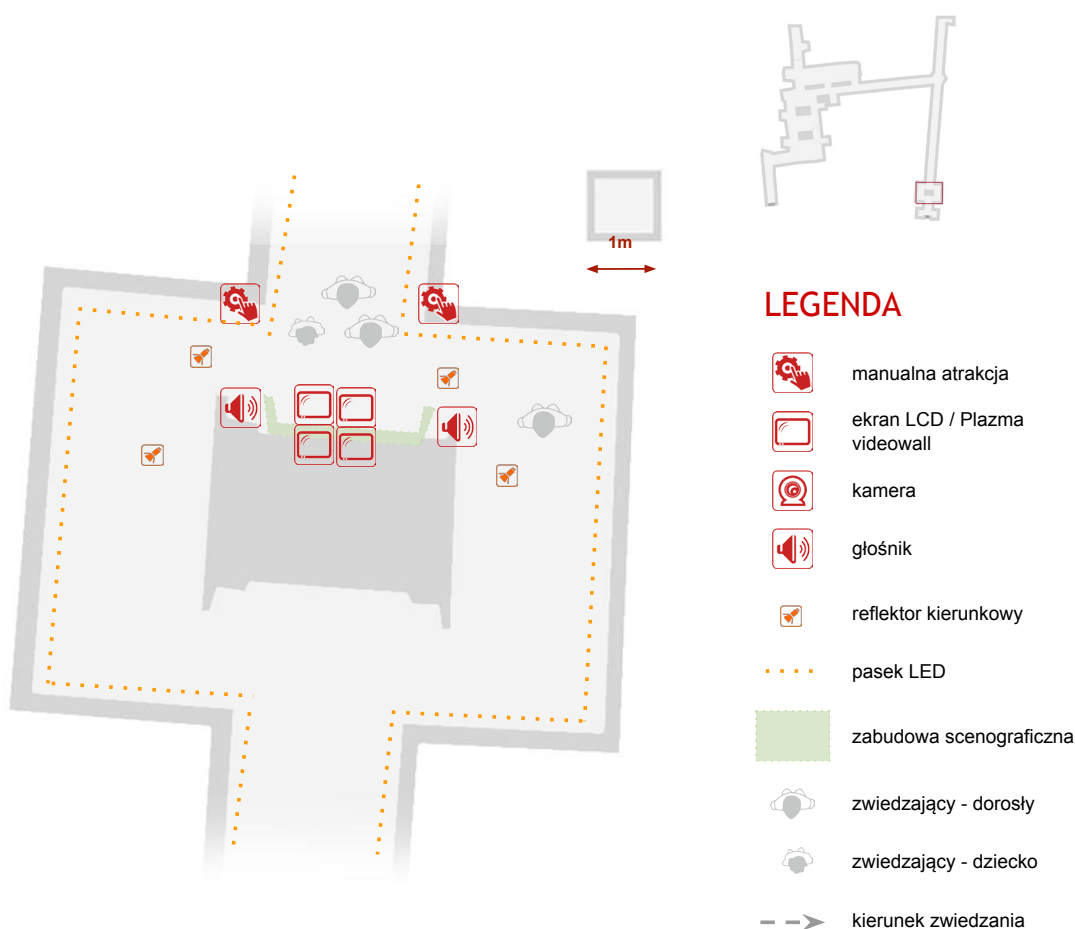
J. OBSZAR TEMATYCZNY: „KALEJDOSKOP HISTORII”

1. SCENARIUSZ ZWIEDZANIA

Zakończenie trasy turystycznej stanowi próbę wpisania zwiedzających w dzieje Będzina. Umowne szkiełka kalejdoskopu, rozsypane na terenie całej trasy ekspozycyjnej, tworzą na zakończenie wielobarwną układankę. Pomiędzy nimi zwiedzający odnajdują samych siebie. Dziś bowiem dołączają oni do orszaku historii. Pytanie, co zrobią z danym im czasem – pozostaje otwarte.

Przy wyjściu z korytarza przewodnik prosi 2 osoby z grupy o przyłożenie dłoni we wskazanych miejscach. Dopiero kiedy 2 osoby równocześnie dotkną ścian, uruchamia się projekcja – kalejdoskop historii złożony ze zdjęć prezentowanych w kolejnych obszarach tematycznych trasy. Pomiędzy szkiełkami znajdują się fotografie uczestników danej grupy zwiedzających, wykonane przez aparaty znajdujące się na terenie całej ekspozycji. Ta zabawa, gra z odbiorcą prowadzi w podtekście do refleksji nad miejscem człowieka w kształtowaniu przemian historycznych. Zwiedzający, odnajdując swoje zdjęcia obok Kazimierza Wielkiego, ks. Zawadzkiego czy Koniecpolskiego, również stają się bohaterami wielowiekowej historii.

Po wyjściu z ekspozycji zwiedzający będą mogli zakupić zdjęcie z kalejdoskopu. Dodatkową pamiątką będą kalejdoskopy – lunety, których szkiełka, to obrazy prezentowane na ekspozycji.

2. ELEMENTY WYPOSAŻENIA

2.1 Oświetlenie

- ▶ oświetlenie architektoniczne przestrzeni - reflektory LED typu PAR16 ze skrzydełkami
- ▶ oświetlenie przypodłogowe - pasy LED montowane w profilach aluminiowych z osłoną matową ze szkła organicznego

2.2 Zabudowa scenograficzna

Okrągła forma z lustra weneckiego układająca się w kształt widziany przez wizjer kalejdoskopu.

2.3 Urządzenia multimedialne

- ▶ videowall złożony z czterech ekranów bezszfowych 42 cale. Ekran ukryte za weneckim lustrem stanowią niespodziankę dla zwiedzających.

2.4 Atrakcja manualna

Przewodnik prosi dwie osoby o równoczesne zbliżenie dłoni do ukrytych w ścianie czujników. Uruchamia to kalejdoskop historii ukryty za weneckim lustrem.

3. TREŚCI MULTIMEDIALNE

- ▶ animacja przedstawiających się szkieł w kalejdoskopie - obrazów widzianych na trasie oraz zdjęć robionych zwiedzającym.